ZABAVNA KNJIŽNICA

MATICE HRVATSKE.

SVEZAK LXXIII—LXXIV.

MAŽURANIĆ.

GROF IVAN.

ZAGREB.
TISAK DIONIČKE TISKARE.
1883.

GROF IVAN.

IGROKAZ U PET ČINA.

NAPISAO

VLADIMIR MAŽURANIĆ IVANOV.

Nagradila „Matica Hrvatska“ iz zaklade Dušana Kotura
za godinu 1883.

ZAGREB.
NAKLADA „MATICE HRVATSKE“.
1883.

OSOBE.

Udova **Radovićka Podoljska**, rodjena grofica **Humska**.

Julijo, sin njezin.

Ivan grof **Humski**, brat njezin.

Olga.

Marko Banković, plemić
Elemer Rozgonyi, plemić } vlastela, gosti Radovićevi.
Berci Bukvić,

Barun Rysberg.

Lidija, rodjena barunica **Borska**, supruga njegova.

Matilda Zubatićeva.

Svojić, posjednik i obćinski načelnik.

Schleich, trgovac.

Borić, seljak.

Lugar.

Janko, stari sluga.

Sluge.

Čin biva u **Podolju**, na dobru Radovićevu.

Izmedju četvrtoga i petoga čina razmak od šest mjeseci.

ČIN PRVI.

Soba u dvoru Radovićevu, vrlo elegantno uredjena. Vrata u zadku i s lieva i s desna pozornice.

PRIZOR PRVI.

RADOVIĆKA i OLGA. Dolaze s molitvenici u rukuh.

Radovićka.

Vi dakle niste, po stoti put Vas pitam, ništa, baš ništa slutili!

Olga.

Pročitah Vaš inserat, grofice, zatražih mjesto, Vi me primiste. Da ste rodjena grofica Humska, toga nisam znala.

Radovićka.

U našoj je kući odrasla Ružica, mati Vaša. Naslućivala sam svaku patnju njezinu — roditelji bijahu joj strogi, možda prestrogi.

Olga.

I otac moj bijaše tako osbiljan! Ali dobar, sigurno dobar. Nije li on, slabo plaćeni šumar, uznastojao, da dodjem u zavod, gdje sam si prisakupila ovo malo znanja, sav imetak svoj.

Radovićka.

Kako mu je moralo biti težko razstati se s jedinicom!

Olga.

Bilo mi je osam godinâ, kad se je uboga mati prestavila. Što se je dalo učiniti? Otac bi mi odpravio u

zavod po koji list, pun osbiljnih naukâ, pohodio me godimice jednom. Jednoga ljeta nevidjeh više mrka lica njegova. Otac bijaše preminuo!

Radovićka.

Siroto moja!

Olga.

Kako su blažene kćeri, koje mogu grliti otca! Oprostite, Vaše rane zliedim.

Radovićka.

Utišala mi se je tuga —

Olga.

Bog je skrbio za utjehu. Nije li Vam dao sina, nasljednika imena, poštenja, ugleda pokojnikova, Radovića, na kojem se gradi liepa budućnost liepa roda.

Radovićka.

Julijo! I utjeho i brigo moja!

(Julijo ulazi.)

PRIZOR DRUGI.

PRIJAŠNJI i JULIJO.

Julijo *sam sobom.*

Liepa Olgica tu. *(Nakloni se, poljubi Radovićki ruku, glasno.)* Mamo, njekoliko rieči o poslu! *(Olgi.)* Čarobnice jedna, mater mi preoteste! Kako mama kuša, nebi li namrštila blage crte, što Vam dodjoh kvariti domjenak.

Olga *ustaje.*

Bježim.

Julijo.

Pravo činite, o poslu kanim razgovarati, o djetelini, vinu, konjih —

Olga.

A ja o svem tom ništa nerazumijem. Umaknut ću medju cvieće!

Radovićka.

U vrtu sastanak, diete moje!

(Olga odlazi.)

Julijo *šeće, stane pred Radovićkom.*

Mamo, treba mi novacâ!

Radovićka.

Hvala Ti, što si tako kratak.

Julijo.

Kako to gorko rečè!

Radovićka.

Ostarila sam, sine moj, slabo mi je grlo, a Ti si na stranputici, daleko, daleko: neću Te dozvati.

Julijo.

Mamo, grieh moj, grieh je svih mladih ljudi. Zabavljao sam se, kladio, kartao, u šapah sam lihvarskih, pandjah vražjih, treba mi novacâ —

Radovićka.

Da Te od pakla izkupim!

Julijo.

Pomozi, budi dobra!

Radovićka.

Julijo! Minula je godina od smrti otčeve. Korotu si divno obdržao. Nastavi taj život, nenadam se više ničemu.

Julijo.

Nisam zaslužio takova ukora! Nebrinem li se, da obogatimo!

Radovićka.

Dà, ugljen kopaš. Reci radje, čekaš glavni sgoditak.

Julijo.

Nemoram li otvoriti sreći vrata? Radović, Radović bez zlata, kakova nagrda! Podsieci sokolu krila, je li to sokol?

Radovićka.

Na smrtnom času izpovjedio je otac tvrdu vjeru, da ćeš prenieti čisto ime potomstvu, a nerečè mi, da se tomu hoće milijunâ.

Julijo.

Nekidaj mi srca!

Radovićka.

Sav jad duše moje nek se prelije Tebi u grudi. Nebih li Te izliečila?

Julijo *klekne.*

Karaj me, majčice, nù, čupaj me, tako, tako, samo neka Ti se razvedri lice. Kako si liepa, starice, dobra starice moja!

Radovićka.

Nedjetinji, Julijo! Koliko je?

Julijo.

Dosta. Pet tisućâ.

Radovićka.

Pet? *(Uzdahne, podje k stolu, izvadi i predaje novac Juliju.)* Bit će skoro posljednji! Sjedi, slušaj. *(Sjednu.)* Imanja su nam težko obterećena.

Julijo.

Ali vriede — tri puta toliko.

Radovićka.

Obsjenjuješ li sebe ili mene?

Julijo.

Pak u Vučjem dolu ta naslaga ugljena. Rysberg nastoji —

Radovićka.

Barun Rysberg! Je li to pouzdan prijatelj, pak to drugovanje sa ženom njegovom?

Julijo.

Ali mamo!

Radovićka.

Ne, nevjerujem, što mi se sa svih stranâ prišapćuje. Ali kako me ipak ti glasi uzbunjuju. O ženi toj bijaše toliko razgovora.

Julijo.

Mamo, susrio sam ju u najodličnijih kruzih, tà ona je Borska, a napokon, što ćemo si, je li ikada koja Borska umrla u samostanu?

Radovićka.

Nepodruguj se krieposti poput razvraćenika.

Julijo.

Nesrdi se. O djevojci, recimo o ljubimcu Tvojem, Olgi našoj, nebih tako govorio. Ponavljam, Rysberg nastoji prokrčiti ugljenu našemu put, zasut će nas novac!

Radovićka.

Vilini dvori!

Julijo.

Uh, kao da nas tare nevolja! A mi smo i sada još najbolji u svem kraju. Obazri se okolicom. Kako stoje svi Borski i Orehovci, pače isti Limpergi! Svi su oni malo drugčije zaduženi. Pak ipak, kako umiju živjeti. Jesi li vidjela ekipažu Alfredovu? Prava četiri „Orlova“!

Radovićka.

Žalim svih, žalim i nas. Jedva skuckasmo onih petdeset tisućâ, da se zaprieči prieteća dražba imanjâ.

Sbilja, Julijo, Ti si sám odnio novac, a odvjetnik mi piše, da sveudilj neima naloga za obustavu?

Julijo *vrlo smeten.*

Dà, možebiti, to jest, znaš, kako je kod nas, nered kod suda, popitat ću se. *(Odrešito.)* Decidirano tvrdim, sve su to malenkosti.

Radovićka.

Kakovo lakoumje! Ti si kriv, da je do toga i došlo.

Julijo.

I opet ja, a sto drugih razlogâ, zla ljeta, porezi —

Radovićka.

Pravo veliš, daj amo vedro čelo. *(Poljubi ga.)* Mlad si, al moj si. Ljubim Te!

Julijo.

Sladka mamice!

PRIZOR TREĆI.

PRIJAŠNJI i MARKO.

Marko *ulazi, noseć više listovâ i novinâ.*

Grofice! *(Preda joj list.)* Na Vas glasi.

Radovićka.

Hvala, dragi Marko. Zaboravih očale. Pomozi Julijo!

Julijo *preuzimlje list.*

Iz Londona. Grb Humskih!

Radovićka.

Od brata Ivana?

Julijo.

Posljednji list bijaše iz Kaira. Uviek putnik. *(Otvara list.)*

Marko,
koji je medjutim ostale listove i novine pregledavao.

Od grofa Ivana, pobratima otca mojega! Sjećam se, bijah još djetetom, kad me otac dovedè k njemu. ◻ je to mlad čovjek, duhovit, smjel, malo ekscentričan. ◻e se je nadalo liepu plodu od toga stabla — a on ◻enù Hrvatskoj pleći. Te smo sreće.

Radovićka.

Žalostna bijaše to priča.

Julijo *pročitav list.*

Ujak dolazi!

Radovićka.

Je li moguće!

Marko.

Govorilo se, da se nekani vratiti.

Julijo.

Čujte. *(Čita:)*

Sestro moja! List, kojim mi javljaš, da si izgubila vriedna supruga, primio sam, vrativ se s duga puta. Tugujem s Tobom. Polazim u Hrvatsku. Nemogu naznačiti dana dolazku. Kadgod pridjem, bit će svakako skoro, naći ćeš, da mi bratinska ljubav nije ugasla.

Tvoj Ivan.

Radovićka *tronuta.*

Nakon tolikih godinâ!

Julijo.

Dà, ja ga nit nepoznam. — Baš mi je drago, što sam nabavio ona četiri mlada konja. Dobra krv. Ujak dolazi iz Englezke, zanimat će ga sport.

Radovićka.

Ujak Ti je bio uviek vrlo, vrlo osbiljan.

Julijo.

Nu, čudne je ćudi pod svaki način! Kolika su mu imanja ovdje, pak ni da bi zavirio u ovaj kraj! *(Radovićki, koja hoće da otidje, tiho:)* Mamo, bit ću iskren. Odjahat ću u susret barunu Rysbergu — i gospodji —

Radovićka.

Pak?

Julijo.

Kane Ti se predstaviti.

Radovićka.

Čemu to?

Julijo.

Mamice, susjedi su, znaš, da su uzeli Jelovik u zakup. Budi joj ljubezna, nevjeruj zlim jezikom. Ona je ipak Borska . . . .

Radovićka.

I tu Ti doprinosim žrtvu. S bogom Marko! *(Odlazi.)*

PRIZOR ČETVRTI.

JULIJO i MARKO.

Marko.

Ti ćeš odjahati?

Julijo.

Dà, čim kaniš Ti izpuniti vrieme?

Marko.

Najpametnijim načinom. Potražit ću Olgu.

Julijo.

Doista dražestna djevojčica. Bila bi ures svakomu salonu.

Marko.

Liepe li pohvale — ures svakomu salonu!

Julijo.

Ti ćeš reći, ona je učena, dodajem — preučena.

Marko.

Neshvaćaš me! Dà, nemožeš joj oprostiti, što Ti je sinoć izpravila mnienje, da je zviezda, kojoj smo se divili, Jupiter —

Julijo *smijuć se.*

A bio je Marte! Ad vocem zviezde, jesi li joj zavirio u oči, onako duboko, kao u bistar vrutak? Zamamno!

Marko.

Što će to Tebi? Ti nisi —

Julijo.

Svoj? Neimam pred Tobom tajnostî, moj predikatore puritanski! S Lidijom barunicom Rysbergovom veže me još nagnuće —

Marko.

Reci ljubav, iskreni čovječe!

Julijo.

Nesmijem, Vi pjesnici u toj rieči nješto drugo razumievate.

Marko.

To jest, da Ti sam zajašeš Pegaza, takove ljubavi ipak nebi opjevao.

Julijo.

Genijalno shvaćaš.

Marko.

Ali ona riečca još!

Julijo.

Čemu i to tajiti? Uzlovoljuje me Lidijina — kako bih rekao — revnost u ljubavi! Pak mi sad još dolazi u materinu kuću! Poznaš mamina načela. Zamrzila bi me, kad bi znala.

Marko.

Ona sluti a zatvara oči pred istinom, jer Te ljubi. Medjutim neću govorit o ljubavi —

Julijo.

Ni o Olgi, koje naravno ja neumijem ni shvatiti? Dakako, meni je nedosežna!

Marko.

Ostavi se toga. Eto za koji mjesec izborâ. Jesi li kandidat? Govorio bih s načelnikom. On je pravi mogućnik kod puka.

Julijo.

Neću ništa da znam.

Marko.

Ali treba nam odličnih imenâ, Ti si darovit, jedan od najboljih.

Julijo *osbiljno.*

Neslutiš li, kako svih nas vriedjaš? Jedan od najboljih, a osjećam, da nisam ni za kakov posao.

Marko.

Malo nas je, u kolo!

Julijo.

Politik, diplomata — u Hrvatskoj. *(Smije se.)*

Marko.

Zar je to pošalica?

Julijo.

I nije! Čekaj dok me ova zemlja nadari crnim ugljenom, što ga kanim pretvoriti u biel novac — tad ću joj se odužiti. — Ali — vranac kopa nogom. *(Odlazi.)*

PRIZOR PETI.

MARKO sám. Zatim ELEMER.

Marko.

Izmiče mi se. Sjedim ovdje petnaest danâ — ma da ga budem od jednoga koraka odvratio. Kakovo je to gospodarstvo! Pak taj Niemac, ta žena njegova! Već sam bio namislio reći Juliju: Lidija nije dostojna ni takove ljubavi Tvoje! Ali nisam mogao, nije li sestra — *(Stanka, prevrće liste po knjizi.)* Pak ni neće trebati. Razilaze se.

Kad prevrćem po ovoj knjizi liste, tako mi je, kao da zalazim tragom za djevojačkom dušom, koja je tud lepršala. Glè, i opet bilježka! Kakovi mužki potezi. *(Čita:)*

„Što će mi svi ti razlozi za emancipaciju, kad mi „duša šapće, da žena, koja ljubi supruga, mati, koja živi „u djetetu, nebi znale, što da počmu s dužnostmi jav- „nimi, kraj tako sladkih obvezâ obiteljskih.“

Mila djevojko! Neka se ta Miss Cobbe prepire s Tobom. Ja ću Ti vjerovati, jer vjerujem u čistoću duše Tvoje.

Elemer *ulazi.*

Zdravo, kod knjige?

Marko.

Neodajte me, uhodim lekturu Olginu.

Elemer *zaviri u naslov knjige.*

Ah, o emancipaciji! Bas bleu! Šteta.

Marko.

I nije. Ona je čedna. Napokon predmet je zanimiv.

Elemer.

Za dokonu je djevojku sve zanimivo. Olga bi mogla što pametnijega raditi. — Taj stas! Marko, da Vam ju je obuhvatiti — ha? Vrlo mi je ljubezna.

Marko.

Svakomu.

Elemer.

Napredujem — naravno veoma sporo — a prekosutra odlazim. Na dlaku, kao onaj —

Marko *prekine ga.*

Kakov cinizam.

Elemer.

Kakov patos. Ah, da nebudete suparnik?

Marko.

Absurdne li misli! Desetak sam godinâ stariji od Vas. Druge me more brige.

Elemer.

Znam, premda se krijete preda mnom.

Marko.

Neimam česa kriti. Od djetinstva Julijeva polagao sam velikih nadâ u nj — za javnu stvar.

Elemer.

A sad Vam je pitomac u šakah tomu opakomu, zlobnomu svietu, hà, hà, moj mizantrope!

Marko.

Nije li on na strmoj nizbrdici?

Elemer.

Nenada li se, da će se skoro početi uzpinjati — po samu ugljenu!

Marko.

Vjerujete li Vi?

Elemer.

Budimo moderni ljudi, stresimo sa sebe prah pradjedovskih predsudâ. Dok on bude na površju burna

mora, koje se zove družtvo, charmant, magnifique, pljeskat ćemo plivaču. Ako potone — nije li sám zaplivao?

Marko.

Čini mi se, otresujuć prah predsudâ, otrunili ste i cvietak prijateljstva!

Elemer.

Živim li ja drugčije? Treba mi tridesetak tisućâ godimice. Izabiruć otca, namjerih se na takova, koji mi nije ostavio ni polovicu toga prihoda. Računajmo skupa, kad ću biti gotov — čist. Matematička formula nije težka: a b : x = w : y. *(Pjevuca.)*

Prekrasna opera ta „Margareta“!

Marko.

Gospodine Fauste, čini mi se, podpisali bismo bez velike natege pakt s Mefistom.

Elemer.

Nebih se ni časka promišljao — tad mjesto Margarete — Olga! Brrr! Hà, hà! *(Smije se.)*

Marko *zlovoljno.*

Osbiljan je razgovor. Uvidit ćete i sami, odnošaj Julijev s barunicom —

Elemer.

Lud je, lud. Da budem mjesto njega ja, bila bi to promjenica, pastirska igričica, ali on to njekako predramatično shvaća. *(Tiše.)* A stoji ga novacâ, sve na najljepši, najelegatniji način, vjerujte mi više nego igra u kazinu. Medjutim, ona mu već dosadjuje.

Marko.

Kad biste pogodili!

*

Elemer.

Pak to Vi želite, a Lidija s tolikim štovanjem malo ne strahom govori o Vama. Predšastnik Julijev, hi

Marko.

Ni sami toga nevjerujete. Poznajemo se od davna Znate, da su mi Borski susjedi.

PRIZOR ŠESTI.

PRIJAŠNJI. BARUN RYSBERG i LIDIJA.

Sluga otvara vrata, ulaze Rysberg i Lidija. Sluga prolazi kroz sobu.

Lidija *Marku, pružajuć mu ruku.*

Ah, sretne sam ruke. Vi ste ovdje.

Marko.

Kao zamjenik domaćice. *(Nudi mjesto Rysbergu.)* Napreduje li, barune, geoložka pretraga okolice?

Rysberg.

Izvrstno. Dà, nam ljudem sa zapada omilio je taj studij. Rujemo a um naš pretvara i najnevredniju grudu zemlje u — zlato.

Marko.

Oh, da ga nebude, toga zlata, kako bi nam bio zlatan viek.

Rysberg *šaljivo.*

Os, oko kojega se okreće sviet, sakovan je od toga metala — eto Vam na kratko rezultata svih mojih geoložko-filozofskih razmatranja.

Elemer.

Nekvarite ove mile mladeži materijalizmom.

Rysberg.

Težko onomu, koji mi nevjeruje!

Lidija.

Svih ste nas tim osudili.

PRIZOR SEDMI.

PRIJAŠNJI i RADOVIĆKA.

Rysberg *Radovićki, koja ulazi.*

Davna nam je bila želja, da se naklonimo i ja i supruga materi mladića, s kojim me veže odano prijateljstvo.

Radovićka.

Hvalim Vam, što mi dajete ovakovu sgodu. U susjedstvu ste, nije li tako?

Lidija.

U Jeloviku. Samotovanje. Godi mi odmor poslije velegradske buke.

Rysberg.

Mene sveudilj zanimaju geoložka iztraživanja, kod kojih mi sin Vaš neuzkraćuje nikad živahna interesa.

Radovićka.

A uspjesi?

Rysberg.

Pokazat ću ovoj zemlji, što vriedi prosvjeta. Dignut ću blago, koje bi neznanje ostavilo do sudnjega dana ukopano.

Marko *prilično žestoko.*

Kojom to samosviesti velite, ali —

Radovićka *prekida.*

Nadajmo se, da će Vam sreća kumovati mučnu nastojanju. *(Lidiji.)* Danas ste nam gosti; — ako je s voljom, u park.

Lidija.

Koja čast. Uvjerit ćete se, supruže, da je i povr
zemlje, koju toli nesmiljeno rujete, posuto dragocienostm

Elemer.

Toga barun nerazumije. Ružice nisu od ugljena.

Radovićka.

Vašu ruku, barune!

(Lidija se hvata pod ruku Marku.)

Elemer.

Tako valja, s Markom razgovarajte o cvieću, pupoljcih, rosi. Sav mu je arapski „selam“ u pameti.

(Odlaze. Marko i Lidija zaostaju.)

Lidija.

Gdje je domaćin?

Marko.

Odjahao je — mišljah Vam u susret.

Lidija.

Tako? Ali kad ćemo ju vidjeti, taj meteor, to čudo od djevojke?

Marko.

Zar Olgu?

Lidija.

Dà koga? Julijo čezne, Elemer plamti — a Vi?

Marko.

A ja? Ja Vam se čudim, kako može bujna ruža zaviditi skrovitoj ljubici, koja u grmku širi miris, ni nesluteć, kako je opojan. *(Odlaze.)*

PRIZOR OSMI.

JULIJO sám. Ulazi na glavna vrata. Zatim RYSBERG.

Julijo.

Kao zločinac pred utvarami, strepim eto pred pogledom djevojke, službenice matere moje. Nisam li doista porumenio, kad me ono iz vrtića zovnù zvonko grlo: „Kamo gospodine Julijo?" Ubogi vranče! Nezamjeri, što sam te okrvavio ostrugom! Stid me je bilo, slagó sam, a zatim sve u skok na protivnu stranu. Olga nješto sluti. Ah Rysberg —

Rysberg *ulazi.*

Zdravo. Finalizirajmo već jedared naš posao.

Julijo.

I sám želim znati, na čem smo.

Rysberg.

Ja znam. *(Vadi ugljen iz žepa.)* Promotrite.

Julijo.

Sbilja liep, zrio ugljen.

Rysberg.

Tako mi je, kao da imamo u ruci Rotšildov akcept na pol milijuna.

Julijo.

Uzdajem se u Vas, premda Marko tvrdi, da je njek zagrebački geolog —

Rysberg *porugljivo.*

Zagrebački geolog! I takovi dakle eksistiraju.

Julijo.

Osbiljan je prigovor Markov, da od vode Somine prieti pogibelj.

Rysberg.

Nivelirao sam ja sám! Budalaština. Odiozan mi je taj Vaš Marko s glupim svojim nacionalizmom.

Julijo.

Ima doduše predsudâ proti inostrancem.

Rysberg.

Novacâ dajte, za ostalo jamčim ja.

Julijo.

Izcrpio sam sredstva. Neimam ih.

Rysberg.

A blago Vam leži pod nogami! Eno Vam kredita, eno novčara u Ravnu — Schleich —

Julijo.

Taj lihvar! To je bezobraznik.

Rysberg.

Predsuda, zapreka svakomu napredku. Dozvolite, da ja s njime razpravim.

Julijo.

Ja bih voljan bio razpraviti s njim lovačkim bičem. Vidjet ćemo u ostalom odmah umjeću Vašu.

Rysberg.

Zar ste ga pozvali?

Julijo.

Imam s njim uredit njeki posao. Ni minuta neće zakasniti. *(Gleda na uru.)* Sad nà ima doći.

Rysberg *zamišljen.*

Gospodine Radoviću? Molim za malu informaciju. Vaš ujak dolazi?

Julijo.

Dà, ima skoro doći.

Rysberg.

On je vrlo bogat, Vi jedini baštinik?

Julijo.

Sva je prilika. Ali —

Rysberg.

Mislio sam samo, da znam Schleichu natuknuti! *(Kuca se na ulaznih vratih.)*

Julijo.

Eto ga.

PRIZOR DEVETI.

PRIJAŠNJI i SCHLEICH.

Schleich *ulazi.*

Točan kao uviek. Sluga sam najponizniji.

Rysberg.

Zdravo, dragi moj.

Julijo.

Jeste li donieli mjenicu?

Schleich.

Izvolite! *(Vadi ju iz listnice.)*

Rysberg *Juliju.*

Čemu da se lišite gotovine? Je li velika svota?

Schleich.

Mala stvar — za ovakova kavalira. *(Pokazuje na Julija.)* Pet tisućâ.

Julijo *Schleichu.*

Ako Vam je svejedno —

Schleich.

Težko mi je doduše —

Julijo.

Do biesa! Amo der mjenicu!

Schleich.

Htjedoh samo reći, da Vam uviek želim poslužiti. Schleich je točan čovjek, precizan čovjek, ali Schleich je pošten čovjek, uslužan čovjek. Ako zapoviedate — na šest tjedana. Pripravio sam sve. *(Sam s sobom.)* Ima sad novacâ, a tako finih koneksijâ!

Julijo.

Dajte amo. *(Pregleda mjenicu.)* Na pet tisućâ pet sto?

Schleich.

Samo deset po sto! Schleich je pošten čovjek.

Julijo.

Na šest tjedanâ! Mnogo je poštenijih, pošteni moj gospodine —

Schleich *prekida ga, smijuć se.*

Izvolieva šalit se, Vaše gospodstvo! Nemože se sa štetom raditi.

Julijo *podpisuje, sam s sobom.*

Platit ću makar kočiju i ponije Lidijine. *(Vraća podpisanu mjenicu Schleichu, glasno.)* Saslušajte baruna, ima s Vami poslovna razgovora.

Rysberg
Schleichu, čuvši žamor dolazećega družtva.

Podjimo u obližnju sobu. *(Juliju.)* S dozvolom.

(Rysberg i Schleich odlaze.)

PRIZOR DESETI.

JULIJO. OLGA. ELEMER. LIDIJA. MARKO i BERCI.

Elemer.

Pretjeravate gospodično! Ne, tako nerekoh!

Olga.

Rekoste, da biste se zasitili našega neba, naših humakâ —

Elemer.

A da je ona moja siva ploha, preko koje možeš mile volje potjerati uzporedo s vihrom konja, jaački eldorado.

Olga.

Za kojim srdce čezne, i sad —

Elemer.

Oh, samo ona mala komorica, koja bije za sport; ima još, gospodično Olgo —

Berci *upada u rieč.*

Elemer posve pravo veli. Kad sam ono bio kod Žige na objedu — à propos, ekskvizitna kuhinja u onom dvoru, o sedmoj se uri ide k diner-u —

Marko.

Prištedi nam ta kulinarna motrenja!

Berci.

Uviek me prekidaš! Da, za stolom reče mi Pepi: dragi Berci, da budeš vidio Ti naš „flat race“, pak „hurdle race“ i „trotting race“ — napose „match of flat race“ izmedju Brimboriuma i Pulcinelle u Ketegyhazi, na onom tlu, ovako mehko, elastično *(pokazuje mimikom)* i Ti bi rekao „non est vita“ izvan takova orsaga.

Elemer *porugljivo.*

Dozvolite, gospodično, da ponajprije komentiram taj „speech“. Pepi je barun Galović, Žiga — grof Radvanski, oba su intimni prijatelji toga uzora od sportsmana, koji čuje na ime Berci. Sbilja, Vi se tikate s njimi?

Berci.

Kako ne, ima tomu već dvie godine, što sam per tu.

Elemer *Olgi.*

A što se prepora našega tiče — opozivljem, gospodarice moja!

Olga.

Ravnica je —

Elemer.

Nakaza, prava nakaza. *(Smije se.)* E pur si muove, ipak se miče — konj lakše po onoj pusti.

Olga.

Okorjeli grješniče!

Elemer

sagiblje se nad ruku, koju mu je Olga pružila.

Nikad više.

Lidija

Juliju, s kojim je sveudilj po tiho dosta žestoko razgovarala.

Dosta mi je toga rázjašnjenja. Jahali ste drugim putem. Minuli smo se. To je zanimivije. *(Pokazuje na Olgu.)* Vidjte je!

Julijo.

Umiljata djevojka.

Lidija.

Ne to, već to blaženstvo njezino! Pupoljak se razpupuje, a Vi ga nećete ukinuti! Ubogi Julijo!

Julijo.

Čemu ta izprazna ljubomornost?

Lidija *žestoko.*

Nije izprazna!

Julijo.

Neimate li dosta dokazâ mojega sužanjstva?

Lidija.

Sužanj, Vi, a mene sapinju verige uz muža, kojemu smrt želim. A što činite Vi?

Julijo.

Ne tako žestoko. Ako opazi Olga!

Lidija.

Ti se je bojiš, nevjero!

Julijo.

Velim Vam, neću, neću da to nevino diete opazi, da se spotakne ijedna misao njezina ob ono, što medj nami biva.

Lidija.

Nevino djetešce, od osamnaest godinâ! Niste li vidjeli, kako joj se nadimlju grudi, kad joj Elemer stiska ruku?

Julijo.

Ni rieči više. *(Odvraća se i približava Olgi.)*

Lidija *sama s sobom.*

Dotle smo već dospjeli. Nisam li prekasno došla? Za osvetu, sigurno ne! *(Pristupa k Marku ter razgovara s njim i Bercijem.)*

Julijo *Olgi.*

Jeste li se izmirili?

Olga.

Šala! *(Elemer pristupi k Rysbergici.)* Uzprkos jednostranosti nazorâ i osjećajâ simpatičan je Rozgonyi.

Julijo.

Vidji, vidji, vrlo ste dobrostiva, njemu, Vi, sinoć još toli stroga sudinjo zlatnoj mladeži.

Olga.

Sudila sam sinoć o samoj stvari, danas uvažujem razloge, koji blaže krivnju pojedinacâ

Julijo.

Dielite milostî.

Olga.

Koji ih u mene prose.

Julijo.

A meni?

Olga *toplo pružajuć mu ruku.*

Niste li jedinac dobrotvorke moje?

Julijo.

Inače za slabosti moje nebi bilo oproštenja!

Olga.

Upitat ću se u njekoga, koji Vas bolje pozn naravi manâ Vaših. Izčekujte tad odluku.

Julijo *zlovoljno.*

Ah, Vi šibate na barunicu, jer sam joj udvoravao

Olga *začudjena.*

Na barunicu? Ne, mislila sam prijatelja Marka.

Julijo *smeten*

Hora je. K materi, pak na objed. Gospodje, g spodo!

Berci *Juliju.*

Čuješ, reci Rozgonyu, da se pobratimo. On ima tako kavalirskih koneksijâ.

Julijo *zlovoljno.*

Reci mu sam. Bit će sigurno uznesen s te sreće.

Lidija *polazeć Elemeru.*

Nadkrilili ste Caesara, kad Vam velim!

Elemer.

Nešalte se.

Lidija.

Olga je vatrena. Kako ta krv vrije!

(Odlaze svi.)

PRIZOR JEDANAESTI.

RYSBERG i SCHLEICH ulaze, razgovarajuć se.

Rysberg.

Treba nam sgradâ, strojevâ, prije svega — reklame! Nuždno nam je, recimo trideset tisućâ, uz sigurne uvjete. Hoćete li ih dati i to odmah, sutra, prekosutra?

Schleich.

Razmislit ću — do sutra. Ali jedno već sada velim. Schleich je čovjek precizan — samo na kratko vrieme — dobre podpise.

Rysberg.

Podpisat ću i ja.

Schleich.

Dobra šala, izvrstna šala, gospodine barune!

Rysberg.

Ostavimo se toga! Potežkoće nemože biti. Priobćio mi je gospodin Radović, da korespondira o tom poslu s ujakom —

Schleich.

Grofom Humskim? To je kuća!

Rysberg.

On podupire naše osnove. Dolazi ovih danâ.

Schleich *začudjen.*

Grof Humski, osobno?

Rysberg.

Dà, dà, razgovorit ću se s Radovićem.

PRIZOR DVANAESTI.

PRIJAŠNJI. JULIJO ulazi.

Julijo.

Nù?

Rysberg.

Završismo.

Schleich *smijuć se.*

Molim odgodicu, do sutra. Želio bih ipak vidjeti ugljenik.

Rysberg.

Vučji dol? Dobre li misli. Izadjimo sutra svi van. Okolica je divna — za gospodje zabava — za nas posao.

Julijo.

Sporazuman sam. Dobra je met u blizini. Možda iztjeramo srnjaka.

Rysberg.

Još ljepše. Zabava, posao i — šetnja pod oružjem.

Julijo.

S bogom, Schleich! Barune, čekaju nas.

(Odlaze Rysberg i Julijo.)

Schleich *sám.*

I Schleich na gospodskom lovu! Bog zna, koga će zapast najbolja lovina. Blagoslovi Bože!

(Zastor pade.)

ČIN DRUGI.

Šuma.

PRIZOR PRVI.

JULIJO, BORIĆ i LUGAR.

Julijo *Boriću.*

Nù, pak koliko ti treba hrastovâ?

Borić.

Molim pokorno — ciena?

Lugar *Juliju tiho.*

Vaše gospodstvo, šest forinti, stare su kopanje.

Julijo.

Šest forinti!

Borić.

Jadna mene — moram uzeti.

Julijo.

Koliko?

Borić.

Pet sto komadâ. Pristajem — po šest.

Julijo.

Pak sieci.

Borić.

Vaša milosti, bi li dostojali primiti — na račun. *(Broji novac.)*

Julijo *spravlja novac nehajno u žep*

Lugaru, javi šumaru! Pazi.

Lugar.

Ni sjekira neće pasti bez mene.

Julijo.

Gledaj, gdje zaostaju gospoda. Razvidit ću sám stajališta. *(Odlazi.)*

Lugar *Boriću.*

Sjekira u med! hà, hà!

Borić.

Neće ti bit krivo!

Lugar.

Dobro će mi pristati svaki grošić. Gradim kućicu za siedu glavicu.

Borić.

Dugo neće durati.

Lugar.

Odpuhnut će tih vjetar gospoštiju —

Borić.

I tvoju medenu lugariju. *(Odlaze.)*

PRIZOR DRUGI.

MARKO i SVOJIĆ, zatim ELEMER.

Svojić.

Eh, da uspijemo regulacijom Somine!

Marko.

Proučio sam tok nesretne te vode. Išlo bi, uz razmjerno neznatnu podporu.

Svojić.

Vjerujem Vam. Vi ste vrstan tehnik.

Marko.

Svjetujem Vam, birajmo Radovića.

Svojić.

Vi primite, Vi!

Marko.

Što ću ja opraviti? Limpergi počimlju voditi kolo u ovom kraju. Mene mrze. Ja sam jim fantasta — jer neimam nego jednu domovinu. Radovića se boje — on ima koneksijâ.

Svojić.

Oh, te koneksije! Ali mi Radovića nećemo, otudjio se je puku, nam, kao da smo si antipode.

Marko.

Obkolimo ga, osvojimo ga. Promienit će ga dodir s nami.

Svojić.

Ne, ne! Gledajte mu družtvo. S tim da se takmimo mi? Pak je i razsipnik. Samo grof Ivan, dà, on bi ga mogao spasiti — možda i izliečiti.

Marko.

Vi poznajete grofa?

Svojić.

Ujaka Radovićeva? Bio mi je pobratim, zaštitnik u mladosti. Drug uz druga stajali smo u boju kod Móra. Kakov muž, kakov muž!

Marko.

A zaboravio je otačbinu!

Svojić.

Neosudjujmo ga, ne. Nije je zaboravio, ako i jest daleko od nas. Pak što bi on medju nami? Njemu treba prostora poletu.

*

Elemer *dolazi.*

Bunim li Vas, korteši?

Svojić.

Na kraju smo.

Marko *Svojiću.*

Dakle ništa?

Svojić.

Vas dà, što se god čini koristna u ovom kraju, pokrećete Vi. Njega — nikada.

Elemer.

Eto Bercia! Nova pojava — kao lovac. Hà, hà!

Svojić *Marku.*

Kako Vam se hoće obćiti s Bukvićem?

Marko.

Moj načelniče, njegda su gospodi patuljci bili najmilija zabava. Patuljak bi sbijao šale, koprcao se, ljutio, a gospoda, da poginu od smieha. Neestetičan prizor —

Svojić.

Sad je dakako ljepše. Dično to mjesto zauzimlju patuljci umom i srdcem — o vlastitu trošku. Dobru zabavu! *(Hoće da otidje.)*

Elemer.

Ha, ha! *(Smije se.)*

Marko *Svojiću.*

Kamo? Ostanite.

Svojić.

Idem na kolodvor. I meni je grof Ivan najavio, da će skorih danâ prispjeti.

Marko.

Ali to neće biti danas.

Svojić.

Čudne je ćudi, mogao je namah za listom odputovati. S bogom. *(Odlazi.)*

Elemer.

Malo je bezobrazan taj Vaš bradati divjak. Ali doista piramidalna prispodoba — patuljak — Berci, hà, hà!

PRIZOR TREĆI.

MARKO, ELEMER, BERCI, RYSBERG, zatim JULIJO.

Berci *dolazi.*

Uh, ala je strmo! Što se smijete?

Elemer.

Govorili smo o patuljcih. U to se pomoliste Vi iza grma, nebijaše vidjeti tiela — a ovolika glava!

Berci.

Izvrstno! *(Smije se.)*

Rysberg,
koji je odmah za Berciem došao.

Kad bi našega Bercia donesli u plumpudingu na stol.

Julijo *dolazi s druge strane.*

Tiho. Na stajališta. Gospodo, samo srnjaka pa—zi! Srni — na po—čast!

Berci.

Gdje je dobro mjesto?

Julijo *pokazuje.*

Po tom će rebru udariti.

Elemer.

Ima li što prieko — na onom bilu?

Julijo.

Neima ni dlake. Ono je Grmeč, nebi ni znao za tu šumu, da nebudem baš danas iz nje prodao njekoliko hrastova.

Marko.

Prodaješ hraste — a šume ni vidio nisi.

Julijo.

Moram li svakamo glavom?

Marko.

Tko je kupio?

Julijo.

Borić.

Marko.

Taj Harpagon seoski! Jesi li se barem pobrinuo za točan ugovor?

Julijo *zlovoljno.*

Ugovor, pogodba, paragrafi! Idi s tom juristerijom! Gruste mi se te formalnosti. Ali nečavrljajmo. *(Čuje se žamor.)* Čuj, hajka.

PRIZOR ČETVRTI.

PRIJAŠNJI, SCHLEICH i LUGAR.

Schleich *trči.*

Pomagaj, vuk, ovolik vuk!

Svi.

Ha, ha! *(Smiju se.)*

Lugar *dolazi naglo.*

Istina je. Vrnuo se na Klenov bok.

Schleich.

Ovolik vuk, još veći vuk, kao tele!

Julijo.

Nedrečite se, kao s kolca. Na Klenov bok? Onuda dolaze gospodje. *(Elemer, koji je stojao u zadku odtrči.)* Ako sretnu vuka, bit će nesvjesti. U susret gospodjam. *(Odlaze svi osim Schleicha.)*

Schleich.

Neostavljajte me sama. Idem i ja s Vami. Odoše. Joj, pravo mi je, što mene nosi u Vučji dol. *(Čuje se hitac.)* Joj, vuk, pomagaj!

PRIZOR PETI.

SCHLEICH, JULIJO, OLGA, MARKO, LIDIJA i RYSBERG.

Julijo *vodeć Olgu.*

Vuk je pao. Smirite se!

Olga.

Junačila sam se uviek, ali kad se pred nami stvori ono zviere — lecnule smo se, zar ne, barunice?

Lidija.

Vrisnula sam, u taj čas pomoli se Elemer —

Olga.

Puška puče.

Lidija.

Vuk se svali.

Julijo.

A mi nesretnici —

Marko.

Nespretnici, dodjosmo, da budemo svjedoci —

Lidija.

Kako je drugi njetko spasio dva slaba stvora — *(Olgi)* zar ne, koja mu obriču zahvalnost do groba.

Olga *na pol u šali.*

Do groba.

Lidija *tiho Olgi.*

Prvi pogled, prvi korak, prva rieč spasiteljeva bijahu za Vas.

Marko *sam s sobom.*

Kakov izraz crtâ!

Julijo.

Dakle spasitelj od vuka, — koji je bježao! *(Smije se.)*

Marko.

Djela se plaćaju, kako ih drugi ciene.

Olga.

Tako je. Sastao se je Rozgonyi sa zahvalnošću već na ovom svietu.

Julijo.

Riedke li sreće!

Lidija.

Plemenitih iznimakâ.

PRIZOR ŠESTI.

PRIJAŠNJI. BERCI i ELEMER.

Berci.

Živio Elemer! Strielja kao pravi kavalir.

Julijo.

Što je s vukom?

Berci.

Na putu u dvor. Hà, hà!

Schleich,
koji je sveudilj s Rysbergom razgovarao.

Dakle je čisto ustrieljen?

Julijo.

Ah, glè, pridigli ste se.

Berci.

Bi li kožu kupili?

Schleich.

Zašto ne, gospodine Bukviću, kupujem svašta *(tiho Berciu)* i mjenicâ, imat ću čast —

Berci.

Ah! tako!

Rysberg *Schleichu.*

Nije za nas lov. Podjmo k ugljeniku.

Schleich.

Preporučam se najpokornije *(Rysberg i Schleich odlaze.)*

Olga
Elemeru, koji se je medjutim primaknuo.

Skratiste nam neugodan čas. Od srca Vam hvala!

Elemer.

Oh, dozvolite. *(Ljubi joj ruku.)*

Lidija *Juliju.*

Kako je porumenila. Milo srdašce!

Julijo.

Nepodnosim toga, ne — toj djevojci mira, ona je — ljubimka moje matere.

Lidija.

Dobri sine! *(Elemeru.)* Od mene nezahtievate ničesa? *(Snima iz kose cvietak, ter ga stavlja Elemeru za kriljak.)* Sretni strieljče! *(Elemeru i Olgi tiho.)* Samo na račun, savit ćemo Vam nas dvie još i kiticu.

Julijo.

Nebismo li se ogledali okolicom?

Olga.

Za nami, prijatelji naravi!

Lidija.

Nespadam danas u te redove. *(Juliju tiho.)* Nùder, podjite s idealom, da nezabludi. *(Marku.)* Ostanite ovdje — barem Vi. *(Odlaze svi osim Marka i Lidije. Julijo vodi Olgu pod rukom.)*

PRIZOR SEDMI.

LIDIJA i MARKO.

Lidija.

Taj luduje.

Marko.

Zapoviedate?

Lidija.

Nerazjarujte me. Julijo mahnita za tom djevojkom.

Marko.

Nesvjetujem mu toga. Vi znate nazore Radovićeve obitelji. A jaoh si ga onomu, koji bi se usudio potitrat se mirom blage te duše.

Lidija.

Ma, to je sve začarano. Zar i Vi?

Marko.

Ne, ne; Vi biste barem morali znati —

Lidija.

Da, plamtili ste za sestrom mojom Paulom!

Marko.

Paula je mrtva.

Lidija.

Kako je mogla biti uz Vas sretna!

Marko.

Nespominjite. Ona je drugčije izabrala — a ja sam prebolio.

Lidija.

Sjedite amo. Neodbijajte me. Vi, kojega nekore mlada ljeta, Vi, nijednom strašću neokaljan, budite blag meni, koju vidjeste poniženu.

Marko.

Barunice!

Lidija.

Nervozna sam, bolestna. Nasladjujem se, rujuć po starih ranah. Vi se sjećate Monte Carla. Omamljivala me je prava ljubav. Ali u Vaših sam očiju Phryna, hetaera. Neniečite. Nisam li bila ostavljena, osramoćena? Bio mi je nabijen samokres — Vi me spasiste.

Marko.

Pod inim bijaste imenom, ali za me ostadoste Borska, sestra moje Paule. Zakopao sam tu uspomenu.

Lidija.

Ali ja ju uzkrisujem.

Marko.

U ime te uspomene dakle, kamo mi vodite Julija?

Lidija.

Tumaram, spotičem se na vrletnoj stazi, a Vi pitate, kamo ga vodim.

Marko.

Čemu se tumara tom stazom, stazom bez izlaza?

Lidija.

Neima li ga sbilja?

Marko.

Neima.

Lidija.

Nebi li ga ljubav mogla naći?

Marko.

Ali razlika u — u izkustvu. Preliepa ste, Lidijo, baš sad, gdje na me oštro pozirete, ali Julijo je mladić, podpun mladić, uzdajete li se u mladićevu uztrajnost?

Lidija *razjarena.*

Od njekoga vremena ne. Oh, ta djevojka, satrla bih ju, ovako. *(Odkida svrž, lomi i baca pod noge.)*

Marko
čuje razgovor dolazećega družtva.

Srčba Vam siže vrh čela. Družtvo dolazi. Uklonimo se.

Lidija.

Marko, iskren odgovor. Ljubavi mojoj prijatelj ili neprijatelj, mir ili rat?

Marko.

Rat, liepa neprijateljice.

Lidija.

U boj! Jaoh pobiedjenoj. *(Odlaze.)*

PRIZOR OSMI.

JULIJO i OLGA. Zatim ELEMER i BERCI.

Julijo *Olgi.*

Vi niste zadovoljni, prigovarate mi.

Olga.

Kako bih Vas želila vidjeti na čelu svemu naprednomu pokretu u ovom kraju.

Julijo.

Vi ste slikarica. U idealnu svjetlu prikazuje Vam se puk. Nepoznajete elemenatâ. Maglom zastrta pusta ledina. Biljka do biljke, sve nevriedno, neliepo — čeka kosca, a bit će i koscu slabo radovanje.

Olga.

A po toj tužnoj ledini sagibat će se mudro starica, ubrat izbor ljekovita bilja, doći će djevojčica, prsti joj prebiru i eto Vam struk do struka dražestna cvieća. Oh ne, neprezirite — dobre se volje hoće, znanja — srca!

Julijo.

Koga Vi nebi obratili, Olgo!

Olga.

Kad bi to moglo biti!

Julijo.

Ali, ako se sa mnom sbude? Nagrada?

Olga.

Na dohvatu je. Usrečit ćete mater.

Julijo.

Zar nikoga više, nikoga?

Olga.

I mene. Ali eto naših. Hiti mi se kući.

Julijo.

Nerazstajmo se, Olgo, molim Vas. Ja moram ostati.

Olga.

Obrekla sam doći. S bogom. *(Medjutim dodjoše Elemer i Berci.)*

Elemer.

Bez pratnje, nepuštam. Dozvolite, makar dok izadjete iz luga, do prvih kućâ.

Olga.

Primam ponudu. Gospodine Bukviću, Vi ćete se dobrohotno pridružiti. *(Berci se naklanja ter odlazi.)*

Julijo.

S bogom. Vratite se, Vi sretna gospodo.

PRIZOR DESETI.

JULIJO sam. Zatim RYSBERG.

Julijo.

Kakova opreka. Tá tu — i ona. — Da budem zemlji iz skuta pokupio sve drago kamenje, skinuo sve zviezde s nebesâ i položio pred noge Lidiji — ne, ne,

ipak žar pohote nije bio ovaj tihi oganj ljubavi. Ali, kako da rečem: svršeno je. Lidija je strastna, kakovi me čekaju prizori; koja muka! A k tomu još ta oskudica. Ali ne, nemože me iznevjeriti moj zlatni Vučji dol.

Rysberg *dolazi.*

Sámi ste?

Julijo.

Što veli Schleich?

Rysberg.

Snebiva se od čuda.

Julijo.

Dat će dakle novacâ?

Rysberg.

Uz dobro jamstvo. Vi ste već odviše obligirani, mati isto tako. A ja — moja imanja leže u inozemstvu.

Julijo.

Jamstvo, odakle jamstvo?

Rysberg.

Znate, da s tim lihvarom mogu s većim aplombom razpravljati, rekoh Schleichu, da Vam je ujak, grof Humski, izdao mjenicâ — do trideset tisućâ.

Julijo.

Ujak moj?

Rysberg.

To je napokon i onako formalnost. Nemožete sumnjati, da Vam onaj Kroezo nebi pomogao u tako koristnu podhvatu —

Julijo.

Tko da sumnja o tom? On će doći — ali sad ga neima ovdje.

Rysberg.

Vrlo nepriličnо! Doista! Ja moram sutra u grad, da završim dogovore o konsorciju, a Schleich kani inače disponirati svojom glavnicom. Bez toga fonda — nemože biti ništa.

Julijo.

Odgodimo — do koj dan, dok ujak dodje.

Rysberg *živahno.*

Rekoh Vam, nemože biti. Sve nam kombinacije tonu. Pak neznate li, da i Limpergi rade o sličnu poslu? Ako nas preteku?

Julijo *razdražen.*

Limpergi! Istina je! To nesmije biti.

Rysberg.

Vrieme je novac.

Julijo.

Odkud mi jamac? *(Sam s sobom.)* I ta mi se sreća izmiče.

Rysberg.

Čovjek bez predsudâ — može sve.

Julijo

Fraza.

Rysberg.

Pripoviedat ću Vam priču. Bio mi je u postojbini susjed Van der Raaden. Odkrio je rude — željezne. Trebalo mu je podpore. Obrati se na stara strica — Hannsa.

Julijo.

Taj mu pomože — priča se dočima.

Rysberg.

Ne, taj ga opsuje: „zar su za Te rudnici, razsipniče jedan!“ Moj Rikard stisnù pleći. Odè. Dan zatim

eskomptirala je kuća Müller & Comp. mjenicu vrhu sto tisućâ marakâ, a na njoj čitljiv podpis: Hanns van der Raaden.

Julijo.

Barune! Oh, taj lakoumnik!

Rysberg.

Neprekidajte me. Susjed moj znao je: prvo, da će mjenicu svakako moći izplatiti, da je dakle jamčev podpis puka forma, drugo, da će za tri mjeseca steći milijun marakâ, treće, da proti predsudam sjedoglavacâ uman čovjek vojuje — hitrinom — naravno bez oštete, Bože sakloni, bez oštete.

Julijo.

Pak?

Rysberg.

Mjenica je na atome poderana, moj Rikard postao je grofom. Sad se baš razpravlja na našem saboru u Almsteinu zakonska osnova o njegovu fideikommissu.

Julijo.

On je postupao bezčastno. Molim Vas, u očigled izjave stričeve, da neda jamstva — pak ipak!

Rysberg.

Dà, bilo je smjelo. Kod Vas je drugi odnošaj. Nesamo, da Vam imetak jamči za naplatu, Vi nesumnjate ni o pripravnosti ujakovoj.

Julijo.

Istina je, istina, ali ipak — nemože biti. Nikada.

Rysberg.

Zasut ćemo rove.

Julijo.

Ne, ne, čekajte?

Rysberg.

Čemu? Stvar je riešena. Meni to nije prva deziluzija. Polazim do koji dan.

Julijo.

Vi odlazite! *(Sam s sobom.)* Što će bit od Lidije — ona me neće htjeti ostaviti.

Rysberg.

Idem u mir. Mislio sam, da ću moći pronieti ime, stvoriti nješto. Šteta. Ah, eto ih.

PRIZOR DESETI.

PRIJAŠNJI. MARKO i LIDIJA.

Marko *dolazi s Lidijom.*

Kamo ostali?

Lidija.

Naša Olga?

Julijo,

koji je zamišljen stajao, prene se.

Olga? Odpratiše ju. Vratit će se. Gdje su sluge s južinom? Željan sam napitka. Kucnut ćemo se, moj Marko, u zdravlje barunici, kojoj si tako dugo dvorio.

Lidija.

Zamienite ga, Julijo. *(Marku.)* Odriešujem Vas zahvalnim priznanjem.

Rysberg *Marku.*

Podjite, protivniče, sa mnom, da se uvjerite o znanju zagrebačkoga geologa.

Marko.

Pljeskajmo, — po koncu igre.

Rysberg *polazeć sám s sobom*

Nješto se je izmedju njih poremetilo. Ali ona će ipak pomoći, vjerna moja ženčica. *(Odlaze Marko i Rysberg.)*

PRIZOR JEDANAESTI.

LIDIJA i JULIJO.

Lidija.

Idi! Ali ne, bjesnim, bliže — bliže k meni *(Sakriva lice.)*

Julijo *sažaljivo.*

Umiri se, Lidijo!

Lidija.

Nežali me, kad me nemožeš ljubiti.

Julijo *sam s sobom.*

Planut će. *(Glasno.)* Lidijo — čuj me — već Ti ponovni prepori naši svjedoče, da nam svaki dan, svaka ura, Lidijo, odnašaju cviet po cviet iz vienca, kojim nas je nagnuće obavilo. Nekrivim Vas — oh, ne —

Lidija.

Mene, koja sam u pustih danih i noćih, koje potrajah bez Tebe, imala samo jednu želju, da budem s Tobom, a boraveć s Tobom, mučila se samo jednom bojazni, da ću Te izgubiti. Mene, da kriviš — Ti.

Julijo.

Lidijo! Žrtve smo svieta. Snosimo dostojno bol. Primiče se vrieme, Lidijo, kad ćete morati —

Lidija.

Otići, razstat se s Tobom?

Julijo.

Već je danas barun govorio, da će možda, velim možda, ostaviti naše kraje.

Lidija.

A s njim da idem ja? Putovanje moje iz ovih krajevâ bit će hitro, Julijo, vrlo hitro.

Julijo *sam s sobom.*

Kakova prietnja — koja strast! *(Glàsno.)* Negòvorite tako, Lidijo, nastojat ću, da inače udesim.

Lidija.

Za me utjehe neima, neima. Mjesto topla milovanja, ledeno smilovanje! Meni, kojoj se je tlapilo, da daleko, podno Karpatâ, vidim crkvicu, a pred njom nas, Julijo, nas čeka pastir, da nas uvede u stan jednoga Boga a ondje u ime Višnjega milosrdnika blagoslovi. Tlapilo mi se, da čujem, kako mi sbori: „ženo nesretna, razkinuti su okovi. Nov započinje život. Usreći Julija." — Oh, Julijo, kakovi sni, kakova java!

Julijo.

Bože moj, kako ste smjeli uspavati razbor uz takovu ljuljanku! To nemogaše biti, to nemože biti. Nov brak za živa muža! Ja da se odmetnem od vjere praotacâ! Mati bi mi poginula.

Lidija.

Da kako, što sam ja pram vjeri, materi? Nevjerna žena, kojoj bruku nanaša, tà isti taj vitez, koji se sad sprema, kako da ga iznese junačka noga iz kâla, a mene, Bože moj, — rinimo ju dublje, dublje, nek se davi prokletnica.

Julijo.

Oprosti, nenadjoh pravih rieči. Oprostite, nesretan sam — a nesreća tako kruti srce.

Lidija
savladjujuć jarost, lukavo.

Kako da nepraštam, kad vidim umiljat pogled! Zaboravi lude sne moje — samo jedno, jedno molim, neodpravljaj me, sad ne, nemogu podnieti razstanka, nemogu poći s tim kletim mužem, nemogu — još umrieti.

Ti si me pripravio na ono, što će doći, hvala Ti, samo sad, za sad smiluj se ženi, kojoj je sav grieh, što Te je previše ljubila.

Julijo.

Lidijo, Ti nećeš otići, sada ne! — *(Dolaze sluge, noseć u košarah jestiva.)* Eto slugâ. Lidijo, budite domaćica.

Lidija.

Smijem li? *(Sama s sobom.)* Ti me odpravljaš, Ti mladiću — mene — a radi one služkinje. Prije osvete ne, tako mi pogažena ponosa — ne prije osvete. *(Sprema sa slugami južinu u zadku pozornice.)*

Julijo

sjedi sprieda, zamišljen, sam s sobom.

Kako ta rana krvari! Ona bi se ubila. Koja sreća, što sam imao srdca pripravit ju na katastrofu. — Ali, za sad mora ostati, mora. — Kakva nesgoda, što ujaka neima. Bog zna, kad će doći. A Rysberg prekida posao. Bože moj! — Blaga se moram dokopati, pomoglo mi nebo, pomogao pakao, moram. Ne samo sebe radi, već zarad nje. Lidijo! Kad se razstanemo, neće Ti trebati omražena muža, da Ti bude otvoren sviet. Moje će Ti zlato otvoriti svaka vrata. Tà ono može sve. Zlata, samo zlata! A ja ću biti slobodan. Ali ipak, oh! *(Zamisli se, naslo.iv glavu na ruke.)*

PRIZOR DVANAESTI.

PRIJAŠNJI. MARKO i RYSBERG.

Marko *dolazeć, Rysbergu.*

Neporičem što rekoh. Priečit će povodnja eksploataciji. Regulirajte Sominu.

Rysberg.

Vaša marotta!

Lidija *dovikuje.*

arko, priskočite mi! Naš domaćin — sanja.

Marko.

Na zapovied.

Julijo *prene se.*

Dobro došli. *(Rysbergu.)* Što je?

Rysberg.

Za tri dana polaze radnici — zatim ja sa suprugom. Dat će joj se na žao, ona tako ljubi — domovinu.

Julijo.

Čemu ste tako naglili? Možda —

Rysberg.

Velim Vam, neima izlaza. Rekoh Schleichu, da biste željeli ujakove mjenice pričuvati, unovčiti samo u skrajnjoj nuždi, neka se zadovolji našimi podpisi. Ni da čuje — premda ga je entuziasmirao položaj našega ugljenika.

Julijo.

Što ono rekoste o — ujakovih mjenicah?

Rysberg *vadi papire iz žepa.*

Evo triju, svaka na deset tisućâ. Vi biste podpisali ovdje.

Julijo.

Neima pera.

Rysberg *vadi držalo iz žepa.*

Najnoviji izum. U držalu tinta. Stoji dvanaest maraka.

Julijo.

Amo dajte.

Rysberg.

Želite pokušati, kako piše? Izvolite. *(Julijo podpisuje na listnici, koju mu podržaje Rysberg.)*

Rysberg *poluglasno.*

Ovo je mjesto za — ujaka.

Julijo *gleda ga zastrašeno.*

Nemogu. *(Rysberg spravlja hladnokrvno mjenice i držalo.)*

PRIZOR TRINAESTI.

PRIJAŠNJI. ELEMER i BERCI.

Lidija
videći gdje se primiču Elemer i Berci.

Na okupu smo, gospodo. Sloboda vladaj, svim teci nektar — otvaraj boce, Ganimede!

(Stari sluga Janko toči im; piju.)

Elemer.

Živila sloboda s kraljicom ljepote na čelu!

Berci.

Ali ja Vam velim, moja „Diana“ i Ferenčev „Otelo“, ravni su si, posve ravni. Na petnaest korakâ stoji kao ukopana — nogom ovako — nosom ovako *(pokazuje mimično)* — najčišća krv, a dresirao sam ju ja, ja sám.

Elemer.

Prosta krv, posve prosta krv, dresura prema takovoj krvi, posve prema takovoj krvi.

Berci.

Toga mi negovorite. Meni je rekao grof Bela, kad smo zajedno lovili, a Diana baš ovako miže njuškom — dragi Berci, reče, Ti si baš sretan —

Elemer.

I s Belom ste per tu? Faraminozno! Živio grof Bela. *(Piju.)*

Berci.

Što je to — fa—fa—ramipozno.

Elemer.

Gospodo, Berci nezna, što će to reći — faraminozno! Najduhovitiji izraz parižki. Mademoiselle Bébé Labiche — poznate li barem nju?

Marko

Juliju, koji je više čašâ popio, ali sveudilj nujan.

Što Te snalazi? Čuj, kako ga Elemer vuče za nos.

Berci.

Ha? Koga? Nepoznam, to jest čuo sam, kako i nebih?

Julijo.

Barunice! U zdravlje! Zahvaljuje domaćin. *(Kuca se s barunicom; pije.)*

Elemer.

Fi donc! Kakov to kavalir, koji nije s njom supirao. „Pharamineux" — iz njezinih je ustašcâ. To Vam je „vlan", „pschütt".

Berci *tronuto.*

Kako duhovito! Ali naravno, sve te gospodične Loulou, Nana, Bébé, sve su one per tu s velikom gospodom — a to strahovito budi duh. Kako liepo zvoni — „pharamineux". Je li? *(Govori potiho.)* „pharamineux, vlan, pschütt".

Elemer *Juliju.*

Čuj kako se potiho vježba naša papiga.

Julijo,

koji je sve to više pio.

Uz mene, neka budu i drugi sretni. Prišaptnuo mi je Elemer vruću želju, da izmieni bratinski Ti s vriednim sportsmanom Bercijem.

Elemer.

Gorim od žudnje. „Vlan", „pschütt"!

Berci.

Veseli me — pharamineux! *(Kucaju se i piju.)*

PRIZOR ČETRNAESTI.

PRIJAŠNJI. SCHLEICH.

Schleich *dolazi, Rysbergu.*

Gospoda se vesele. Od posla neima ništa.

Rysberg *sam s sobom.*

Možda baš zato bude što od posla.

Julijo *Schleichu.*

Kako Vam se svidja, ha?

Schleich.

Vi ćete biti najbogatiji kavalir u Hrvatskoj.

Rysberg.

Dozvolite, gospodo, da Vam priobćim novost, za me vrlo žalostivu — i ja i — supruga moja nakanili smo —

Julijo *dosta pripit.*

Ovdje ostati, barune Vi, da znanjem prisilite tvrdu tu zemlju, da mi otvori riznice, a Vi, barunice, da ljepotom zasužnjite svakoga, koji je tako nesretan — nepozoran približit se očima, što do srca pâle. *(Piju svi.)*

Svi.

Živili.

Julijo *Rysbergu.*

Mjenice amo.

Marko,
koji je sve motrio, Juliju.

Zar si opet nakanio pozajmiti novacâ? Odgodi do sutra.

Julijo
lecne se, zatim uvriedjeno.

Gospodine štitniče? *(Marko odstupi.)*

Rysberg
Juliju, pripraviv mjenice i pero.

Ovdje.

Julijo
podpiše, uzdahne, predaje Rysbergu.

Evo!

Rysberg *Schleichu.*

Gospodin je prihvatio mjenice grofove. Sutra novac?

Schleich *nakloni se.*

Na zapovied.

(Grmi, bljeska.)

Marko.

Bit će nevremena. Podjmo. *(Humski i Svojić dolaze.)*

PRIZOR PETNAESTI.

PRIJAŠNJI. GROF HUMSKI i SVOJIĆ.

Elemer
Berciu, opaziv Humskoga i Svojića.

Ah, načelnik! Tko je taj čudak s njim?

Berci.

Našla slika priliku. Prostak, kako nas bezobrazno gleda.

Rysberg *Marku.*

Nije li to Vaš zagrebački geolog?

(Sluga Janko, koji se je sve to bliže primicao Humskomu, klekne preda nj i zastenje.)

Janko.

Grofovska milosti!

Humski.

Dobri Janko! Je li, Ti si? Neplači. *(Janko ustaje pak se povuče natrag medju ostale sluge.)*

Julijo *blied, uzrujan.*

Ujače!

Svi *medju sobom.*

Grof Humski.

Julijo.

Zašto nam točnije nejaviste? Tko bi se bio nadao!

Humski.

Ah, Ti si to, moj neznani Julijo! Daj, stupi amo, da Te se nagledam, Ti jedina srećo, jedina ljubavi sestre moje. Veseo si danas. Neima tomu prigovora. Ogrli me! Bit će još vremena razgovoru — osbiljnu razgovoru. Ali sad ovrši dužnost, predstavi me — gospodji.

Julijo *sabire se, predstavlja.*

Grof Humski — barunica Rysberg.

Lidija.

Dozvat ću Vam, grofe, u pamet poznatije ime — Borska.

Humski.

Borska? Dà, Lidija, *(s prikrivenom ironijom)* mali angjelak.

Julijo.

Barun Rysberg, Marko Banković —

Humski *toplo.*

Sin pobratima moga? Dakako, nevara me to junačko čelo, taj stas. Bit ćemo si prijatelji, dobri prijatelji.

Julijo.

Rozgonyi — Elemer, ugodni gost. Berci — Bukvić.

Berci *izpravlja.*

Buko — ić.

(Julijo mimoilazi Schleicha.)

Schleich *riva se napried.*

Imam čast predstavit se, veletržac Schleich, imam kuću u Ravnu, vlastelin.

Humski,

nakloniv se hladno Schleichu, Lidiji.

Barunice! Neželim smetati. Nastavite zabavu.

Rysberg *gledajuć na nebo.*

Smetat će nam skoro, čini mi se, sama zavidna nebesa. *(Grmi i bljeska.)*

Julijo.

Ali ujače! Nemogu se snaći — od čuda. Odakle Vi – ovamo?

Humski.

Pripoviest kratka i — razumljiva Dodjoh u dvor, k materi, kad Vi bijaste otišli. Pozdravismo se, razgovorismo se. Pripoviedala mi je o Tvojem Vučjem dolu. Prijatelj Svojić bijaše sa mnom. On me doprati. Obadjosmo Vas, na brzu ruku pregledasmo rudnik. *(Rysbergu.)* Ugljen je priličan.

Rysberg.

Izvrstan.

Julijo *upada naglo u rieč.*

Zar ne ujače, moramo uspjeti?

Humski.

Što Vi sudite, barune?

Rysberg.

Ogromnost dobitka — leži na dlanu.

Humski.

Tako, a dràga Somine, koja luči dvie različite tvorbe — tá Vas nestraši nimalo?

Julijo.

Ujače, sve Vam je to razvidjeno minucioznom točnosti. *(Poluglasno.)* Mislio sam, od Vas moliti savjeta a možda i — podpore.

Humski *tiho Juliju.*

Podpore u taj posao, u te ruke? Nedam Ti, netjače moj, ni grošića.

Julijo *uzrujan.*

Bura je započela vijati. Na put, gospodo, ali prije toga, barunice, još jednu čašu, veselo, samo veselo, u zdravlje milomu ujaku. *(Grmi, bljeska.)*

Svi.

Živio! *(Svi se spremaju na odlazak.)*

(Zastor pade.)

ČIN TREĆI.

Dvorana u dvoru Radovićevu. Glavna vrata u zadku. S desna dvoja vrata i prozor, s lieva vrata i velik prozor. Stol, naslonjači, stolice. U jednom kutu, nedaleko od velikoga prozora, pisaći stol, na njem pisaća sprava i revolver. Do pisaćega stola kavalet slikarski, na njem nedovršen portrait mlade žene. Na stieni više starih portraitâ.

PRIZOR PRVI.

OLGA i RADOVIĆKA.

Olga.

Utješite se, grofice.

Radovićka.

Ubogi brate! Jedva došao, a već mi boluje.

Olga.

Liečnik reče, da je samo glavobolja — od naporna puta.

Radovićka.

Pak ta partija u Vučji dol! — Ali, Olgo, što velite Vi o našem novom liečniku?

Olga.

Doktoru Boriću?

Radovićka.

Dà, sin je našega kmeta.

Olga.

Dižė se iz ničesa. Najljepša preporuka.

Radovićka.

Samo ako je valjaniji od otca — starac je tvrdica, lihvar.

Olga.

Zar da vjerujemo priči o nasljedstvu zlih svojstvâ? Kako pomisao ta smanjuje kažnjivost opačini!

Radovićka.

Pravo velite. Ali znate, gledajuć Vas i njega, dosjetih se — liepa li para.

Olga *začudjena, smiešeć se.*

Grofice —

Radovićka.

Nepodsmjehujte se. Partija bi bila odlična.

Olga.

Uvjeravam Vas —

Radovićka *šaljivo*

Da ga neljubite. Bože moj, kad ga jedva i poznate. Ali nesumnjajte o tom, diete moje, razborita djevojka razpirit će u vlastitu srcu, ako to skrb za čestitu budućnost ište, i najslabiju iskru nagnuća do čista plamena, koji će ju udobno grijati do groba.

Olga *raztreseno.*

Kako liepo rekoste.

Radovićka.

To su Vam načela valjana, obćenita. Vidite, kakogod obožavam Julija, jednoga mu nebih nikad, nikad mogla oprostiti, da mi, zatomljujuć glas razbora, privede snahu, koja čestitošću, porodicom, položajem svojim nebi bila meni vriedna nasljednica. Nemrzim nikoga, neprezirem

ni najsiromašnijega stvora, ali to, što rekoh, to nisu predsude, to se zove dužnost.

Olga,
koja je sve pozornije slušala, ponješto zabunjena.

Nije li svaka želja tako dobre matere dužnost — za vjerna sina?

Radovićka.

Ali, polazim. Naš novi gost, gospodična Zubatićeva dovršila je valjda svoju toilettu. — Oh, Vas odrješujem, Olgo. Želili biste slikati, razvijajte liep dar božji. *(Odlazi.)*

PRIZOR DRUGI.

OLGA sáma. Zatim JULIJO. Pod kraj JANKO.

Olga *uzdahne, ide k prozoru.*

Rysberg uzlazi na kola. Julijo je s njim. Kako žestoko razgovaraju — kako je Julijo blied! Čezne li sbilja za onom divnom ženom? Ako čezne, čezne bez nade — *(Stanka.)*

Bože moj! Čemu je meni jučer govorio s tolikom živahnosti? Kakova mi se je sjeta slegla u dušu. *(Ide k slici, uzimlje u ruke medaljon.)* Mile crte majčine. *(Sjeda.)*

Julijo *ulazeć.*

Olgo!

Olga.

Vi ste —

Julijo.

Olgo, želio bih Vam razjasnit mnogo toga — ali — badava prevrćem mozak — kako —

Olga.

Slušat ću Vas, samo negovorite onako, kako ste ono jučer govorili — te galanterije.

Julijo.

A ja sam te čase u tutanj izrečenih „galanterijâ“ računao u najosbiljnije, najosudnije mojega života!

Olga.

Vi griešite! Polazim.

Julijo.

Milost! Vi me nepojmite. Olgo! Mati mi je bila prisiljena zamolit barunicu, da ostane ovdje; zakloniše se svi od jučerašnjega nevremena pod naš krov. Danas je još nadošla ta gospodična Zubatićeva — slučaj tako htjedè — a Vi, Olgo, možda slutite — držite — da mene, da ja — da barunica —

Olga.

Neslutim ničesa. Što da slutim, dok Vam vjerujem.

Julijo.

Olgo! Nesmijem, nemogu reći, kako osjećam. Pred Vami je nesretnik, koji mora proklinjati ono što je bilo, Bože moj, što jest, što će biti. Nepodnosim toga stanja.

Olga.

Vi ste uzrujani, bolestni. *(Pruža mu ruku.)* Vi gorite, prezebli ste na tom vihru.

Julijo.

Prezebao a gorim! *(Smije se bolno.)* Ali Vi me žalite, dobro mi je! Olgo! Sbilo se, što mu drago, Vi ćete mi makar sačuvati milosrdje. Dà, Vi hoćete, Vi na me pozirete, kako blago, kako čisto.

Olga.

Nemolim li se Bogu, uz mater Vašu, svako jutro — za Vas?

Julijo.

Još mi jednom recite, i Vi, i Vi — ozdravit ću. *(Prima ju za ruku.)*

Olga *smetena.*

Nesmetnite s uma, Vi ste gospodar ovoga dvora — a ja — ostavite me, Julijo!

Julijo *bolno.*

Vi me odtiskujete u pučinu. Poklopit će me vali.

Janko *ulazi.*

Vaša milosti, gospoda prose!

Olga.

Idite, mir s Vami! *(Julijo i Janko odlaze.)*

PRIZOR TREĆI.

OLGA sáma. Zatim GROF HUMSKI.

Olga
sjeda, sprema se, da će slikati.

Da mi budeš Ti živa, mamice mila, kako bih Ti se privinula, pitajuć Te, što to sirotici Tvojoj sapinje grlo, što li muti oko? Što je? San!

Humski *dolazi iz svoje sobe uzrujan.*

Odakle Vam ta slika?

Olga *okrene se začudjena.*

Ah, grofe! Iz toga medaljona prenašam crte — materine.

Humski.

Vi, Vi da budete kći — Ružičina!

Olga.

Čudite se! I jest čudna kob, što dodjoh amo —

Humski *uzrujan.*

Bog tako htjedè.

Olga.

Vi ste ju, grofe, poznavali?

Humski
uzrujan, gleda mučeć svcudilj sliku, pak Olgu.

Olga *nastavlja.*

Liepa žena. Vedrinu čela pogledajte, nestoluje li povrh tih crnih obrvicâ — kriepost.

Humski.

Diete moje! kćeri — kriepostne te žene!

Olga.

Ah, grofe, kako me grije taj ponosni osjećaj. Zašto mi ju tako rano ugrabi smrt!

Humski.

Ona je ipak grlila čedo svoje!

Olga.

Željno izgledano djetešce, nakon mnogo godinâ braka — pravo velite, grofe, morala je biti sretna.

Humski.

Podržavala Vas je kod prvih koračićâ, smjela Vas je naučiti tepati prvu molitvicu!

Olga.

Molitvicu, za otca. Spominjem se, kako sam često putâ klečala, moleć za odsutnika — a vjetric s mora hladio bi zažarene stiene strma zavičaja, sušio sladke suze materine. — Poznajete li, grofe, Velebit?

Humski *sam s sobom.*

Pak segni, okrutniče, ubojničkom rukom u te grudi, zatari vjeru u — mater, u moju — Ružicu.

Olga.

Vi mučite?

Humski.

Poznajem planine naše. Tronut sam. Olgo, ubrojte me medju prijatelje!

Olga.

Treba li Vam istom te molbe?

Humski.

Diete moje! *(Bori se s željom, da ju ogrli.)* Sačuvao Vam Bog djetinju ćud. *(Odlazi, popostaje.)* S Bogom. *(Sam s sobom.)* Nemogu sad k sestri. Oh sgnječio bih ovo srce! *(Otidje.)*

Olga.

Čovjek dobar! Poznavao je mater moju. Pred toliko godinâ!

(Čuje se razgovor.)

Sigurno gosti! Nesretni atelier, najprikladnija dvorana, to divno svjetlo, ali svaki čas neprijateljski usrt. Umjetnosti, spasi se! *(Pokriva sliku velom; odlazi.)*

PRIZOR ČETVRTI.

MARKO i JULIJO.

Marko.

Uzdigni srce.

Julijo.

Klonulo je, bolno, pusto, tamno. Danas ću Ti reći: neljubim više Lidije, uložio sam sondu, duboko, ovamo — ni traga. Sad bih je ostavio — čuješ, sad, ali ja je žalim, ona će trpiti, a krivnja je napokon ipak moja.

Marko.

Patnjom se kaju griesi. Nežali je, jer nežališ ni sebe.

Julijo.

Ona će se možda ubiti.

*

Marko.

Ala si mlad! Krv njezina dodji nada me.

Julijo.

Ti nevjeruješ?

Marko.

Ne, ne. Prije bih se plašio —

Julijo.

Česa — osvete? Je li?

Marko.

Osvetit bi se htjela.

Julijo.

Tako je. Ona je ljubomorna. Počela je prodirati u povode borbi srca moga.

Marko *pozorno.*

Kakove povode?

Julijo.

Marko! Zar Ti neznaš, da ljubim Olgu?

Marko.

Olgu! Odkad?

Julijo.

Nenaprežem li, odkad ju prvi put ugledah, svaki živac, da savladam, ne pohotu Marko, ne pohotu, već ono, što bi i Ti nazvao čistom ljubavi, za tom sirotom, za gospodjicom za družtvo, učiteljicom, guvernantkom, kako li ju zovu — a strast ju moja može upropastiti! Bojim se sama sebe.

Marko *donjekle razdražen.*

Neboj se, gibka ova djevojčica odoljet će vihru Tvoje strasti, kao da je od nada sakovana.

Julijo.

Ali, ako me uzljubi?

Marko.

Tebe? Nikada, ljubovnika — Lidijina.

Julijo.

Ne, ne, Ti je nepoznaš, nevine duše njezine. Ona nevjeruje.

Marko.

Ja ću joj dakle reći, čuj me, ja.

Julijo.

Ali, ako joj rečem ja sám, ako se smiluje?

Marko.

A Ti bi se htio zakloniti za štit dobrote njezine?

Julijo.

Bojim se sáma sebe, nerekoh li tako?

Marko.

Mene ćeš susresti na tom putu, da Ti ga zakrčim, lahkoumniče!

Julijo *tiho.*

Moj Marko! Ali ako dragu svoju privedem materi u krilo? Olga, družica moja, žena — glè, već je misao ta tako puna slasti, da mi se pomalja posmjeh, meni, posmjeh! Hoćeš li ju i tada čuvati?

Marko *tronuto.*

A nade materine? U jedinca Radovićeva.

Julijo.

Da znaš, u kakova jedinca! *(Sam s sobom.)* Kad bih mogao izčupati uspomenu jučerašnjega dana — oh — ali kako se sve to tjesnije otrovno žilje preplíće oko srca.

Marko,

koji je medjutim zamišljen gledao kroz prozor.

I opet svi vrsi navukli kape! Bit će zlo s Tvojim rudnikom.

Julijo.

Uviek gataš o pogibeljih.

Marko.

Ako noćas bude kiše, izać ću u Vučji dol, da upozorim rudare.

Julijo.

Kakova poplava u ovo doba!

Marko.

Iskreno reci, koliko si povjerio novacâ Rysbergu?

Julijo *zlovoljno.*

Trideset tisućâ.

Marko.

Trideset? Rysberg se vratit neće.

Julijo *probliedi.*

Prijatna li proročanstva!

PRIZOR PETI.

PRIJAŠNJI. ELEMER, LIDIJA, OLGA, BERCI i MATILDA.

Lidija *Olgi.*

Morate nam odkriti još i taj talenat!

Olga.

Diletantka!

Berci *ide k slici, odkriva vel.*

Faraminozno.

Matilda *Berciju.*

Dosta elegantna radnja.

Lidija *Juliju.*

Uzhit mûči — i osjeća?

Julijo.

Motrili smo već prije više danâ. Marko mi je izrekao ocjenu — iz duše.

Olga *pozorno.*

Vi, gospodine Bankoviću? Ponovite, molim, kritiku.

Marko.

Nije mi se toliko svidjala ova ili ona crta, ni točno pogodjeni nabori, ni ljepota predmeta, koliko to svjetlo materinske ljubavi, koje prodire kroz svu sjetu bajna pogleda. To je pogodila umjetnica — ali i ljubeća kći.

Olga.

Predobrohotni kritiče!

Elemer.

A ja neću moći vidjeti posve dovršene umjetnine!

Olga.

Polazite li sbilja sutra? Malo mjestance u uspomeni sačuvajte za me.

Elemer.

Treba li moliti za dio, tko je svemu gospodar? Olgo —

Olga *prekida ga.*

Vi bi bili tako ugodan prijatelj, da nerazsipljete izrazâ — ljubavi. Štedite ih. Mene to i onako nezanima.

Elemer.

Vi se srdite.

Olga.

Ne, pri rastanku ne. *(Odlazi u razgovoru s Elemerom i Markom.)*

Matilda *Berciu.*

Nepojmim, kako se može takovoj djevojci dozvoliti, da u kući uhvati ekscepcionalan položaj. — Pak Rozgonyi — plemić — c'est infect!

Berci.

Infect, pharamineux! Ta Vam je djevojka *(tiho)* rekao bih malne, ni—hi—li—sti—ca.

Matilda.

Horreur! Kakova pokvarenost. *(Odlaze Berci i Matilda.)*

PRIZOR ŠESTI.

LIDIJA i JULIJO.

Lidija *zlobno.*

Rozgonyi odlazi. Bez suparnika dakle, a isti će kružiti zidi — i ljubovnika i — ideal. Idila. — Glavu gore! Ja Vam jamčim, nesumnjajte o pobjedi. Ha, ha!

Julijo.

Lidijo! Nevriedjajte te djevojke. Ona je uzvišena nad ljubavju mojom, možda, dà, i nad — mržnjom Vašom. Nad obima. Neprekidajte me. Sinoć sam progledao — oh, uz koju cienu, bistar mi je vid, govorili ste istinu, ja, ja, — Vas neljubim, da, nisam Vas nikad ni umio ljubiti, ja — ja — sam Vam mnogo kriv, mrzite me, osvetite mi se, ali nju, nju mi ostavite na miru, netaknutu, jer — jer —

Lidija *u jarosti.*

Jer?

Julijo *klone.*

Jer je ona — kriepostna. A ja — ja sam težak grješnik.

Lidija.

Kriepostna — ha, ha! Ti hoćeš da sudiš o njoj, Ti koji nisi upoznao duše moje, koja Ti je poletila sva savcata u naručaj. Ti nepoznaš ženâ. Koja je kriepostna? Kojoj krv lienim tokom gmiže žilami. Dokle je kriepostna? Dok neduhne strast, neuzbudi valâ, dok

magla obmane nezakrili vida. Pitaj, je li bilo sgode, da s mužem, koji joj se je prikopčao uz razmnivu budi stasom, budi pogledom, budi korakom jednim, prosjedi samo jednu tihotnu uru proljetne noći, pak kad to doznaš, tad mi dodji zapjevati visoku pjesan o krieposti njezinoj. Idi, Ti si dječak! Žalim Te — i prezirem.

Julijo.

Lidijo! Tako li se razstajemo! Još i ta parćanska striela! Ali ja — ja Ti praštam.

Lidija *porugljivo.*

Kako si blag!

Julijo.

Uvriedih Vas. Medju nami je svršeno —

Lidija.

Svršeno.

Julijo.

Ali, oh, kad biste dozvolili, barunice, da Vas uvjerim o trajnu prijateljstvu, o pripravnosti na svaku, dà, svaku uslugu. Vaš suprug —

Lidija.

Ti si me odrinuo! Sutra ću otići — a Vi, Radoviću, neusudite se ni pitati za me. — Ali, kako će biti težka kazna nevjeri! Kako težka! *(Primiče se Juliju.)* Čujte me, nevriednicu uzdigoste — na priestol srca. Hà, hà!

Julijo.

Lidijo!

Lidija

pokazuje mu rukom, da otidje. On odlazi.

Sve to sbog nje, sbog nje! Ali noć je još preda mnom. Crna noći skini joj taj vienac s glave, kojim mi premamljuje Julija! Oh, da budemo samo jedan kratki viek u nazadku, a Ti, služkinjo, u dvoru mom!

Nahuškala bih pse, pak da gledam, kako Te drpaju. *(Stanka.)* Poredajte mi se misli, samo sad, samo sad. — Ah, ti mi ju, osveto, šalješ u susret. *(Olga dolazi.)*

PRIZOR SEDMI.

LIDIJA i OLGA.

Olga.

Sáma, barunice?

Lidija.

Čekala sam — Vas.

Olga *začudjena*

Mene?

Lidija.

Vi se tudjite.

Olga.

Ja — Vas? Razmak je — gospodja odlična roda — djevojka —

Lidija.

Nisam Vam s voljom. Što ću si! Nego, znate li, prekršismo rieč.

Olga

Rieč?

Lidija.

Sjetite se lovačke sgode.

Olga.

Dà, spas od bježećega vuka!

Lidija.

Rozgonyi odlazi — odlazi nesretan.

Olga.

Ali, barunice!

Lidija.

Šala je. Naravno, ako shvaćate inače, nemože biti ništa.

Olga.

Slušam pozorno.

Lidija.

Spasitelj pouzdano čeka obećanu kitu cvieća.

Olga.

Istina je. Obrekoste, u ime obiju nas. — Nemože toga zlo razumjeti.

Lidija *sama s sobom*

Nadigrala sam te. *(Glasno.)* Hitro cvieća. Dokažite tanak osjećaj izborom bojâ.

Olga.

Za čas. Cvietnjak je pri ruci. *(Odlazi.)*

Lidija *sáma.*

Prve su dakle niti veziva osnovane! Ali kad ću moći pokazati tomu nevjerniku jasna slova: Olga je nedostojna! *(Stanka.)* Neće biti dosta. Ako i dobije kiticu, ako ga i ohrabrim. Rozgonyi gubi drzkost pred tom guvernantkom. *(Stanka.)* Ah, ali kako da se nisam sjetila. *(Ozire se, sjeda k stolu, razmišlja i piše.)* On nepozna ni moje, sigurno ni njezine ruke. — On će doći, čekat će, a za svjedoke brinut ću se ja. *(Olga dolazi, prebiruć cvieće.)*

Lidija *oduzimlje joj cvieće.*

Preliepo. Kakov izbor! Složit ću ja — neka bude i mojim rukam dozvoljeno pripomoći kod liepa čina zajedničke zahvalnosti. Molim Vas žice — koju nit. *(Olga odlazi i vrati se odmah, medjutim uplete Lidija medju cvieće list.)* Gledajte — dragocjena kitica!

Olga.

Sbilja, dostojna Vaše pripomoći.

Lidija.

Djevojko, daj da Te poljubim. *(Poljubi ju u čelo.)*

PRIZOR OSMI.

PRIJAŠNJE. MARKO, JULIJO i ELEMER.

Marko *vidi,*
unišav prvi, kako je poljubila Lidija Olgu; sam s sobom.

Zar ju nežeže?

Julijo,
ulazeć za Markom, Olgi, koja drži kiticu u ruci.

Kako liepo cvieće!

Lidija.

Nije za Vas, domaćine, nije za Vas.

Olga
pristupi Elemeru, koji je unišao.

Ponesite ju, sretni strieljče, neuzdrhtala Vam nikad ruka u boju proti budi kojoj nemani — u zaštitu gospodjâ.

Elemer
preuzimlje kiticu, razblažen.

Olgo — barunice!

Olga.

Sjetite se, što Vam prije rekoh. *(Elemer postaje zlovoljan.)*

Julijo *Marku.*

To je previše — premda je samo šala.

Marko.

Možebiti, nepozorno! *(Sam s sobom.)* Upitat ću ju. *(Glasno.)* Gospodično! Domaćica već vrlo dugo nosi sama trh zabave —

Olga.

S gospodičnom Zubatićevom! Izmienimo ju.

(Odlaze Olga, Marko i Julijo.)

PRIZOR DEVETI.

ELEMER i LIDIJA.

Lidija.

Meteor — gori! Hà, hà, ljubav!

Elemer.

Kakva ljubav. *(Baca kiticu na stol. Ona pada na revolver, Elemer ga digne, ogleda, stavi opet na mjesto.)* Pardon — i Vašega je cvieća tu!

Lidija.

Nijedan cvietak. Njezini prstići. Pomirišite samo.

Elemer.

Vi neznate, česa me je sjetila.

Lidija *uzimlje kiticu.*

Pak česa Vas je mogla sjetiti? Ubogo cvieće, pognulo si glavice, ubrano ljubećom ručicom, uz stotine uzdahâ, da doneseš veseo glas — a on te nerazumije.

Elemer.

„Negovorite mi o ljubavi" tako mi po prilici reče — iste mi je rieči netom dozvala u pamet.

Lidija.

Negovorite o ljubavi — dà radite o ljubavi.

Elemer.

Neima smisla.

Lidija.

Neznam! Ali, razumijete li se u selam, u jezik cvieća Turkinjicâ.

Elemer.

Nepoznam ni cvietka.

Lidija,
prebiruć cvieće po kitici.

Pupoljak od naranča — djevica, dàkako ljubeća djevica, jer je uza nj, gledajte, liep, razvijen klinčac — a ovdje polag zimzelen, ufanje, — dà, ljubav bez ufanja pogiba — a desno — tu — hrastov listić, neznatan a puno znači, smjelost, snagu, to se tiče Vas, a ovdje — makov cvietak, večer, kada smrtni zaspe — a tu dalje grančica od paome, pobjeda, Elemer, pobjeda — a u središtu ovdje — *(Izvlači na polak list.)*

Elemer *prihvati kiticu.*

Ovamo, barunice, amo dajte. *(Tiho.)* Smilujte joj se, ona je guvernantka — mogli bi joj uništiti eksistenciju — mûčite!

Lidija.

Kao grob. Čestitam, opaki čovječe! *(Odlazi.)*

PRIZOR DESETI.

ELEMER sám.

Elemer
otvara naglo list, čita:

„Usta nesmjedoše reći, reci ti, listiću. Kad svi zaspe, „u ovoj sobi, ne preko hodnika. S prozora Vašega skočte „u vrt, pak se straga popnite ovamo. Čekajte naj- „manje četvrt ure. Pred junaka doći će drhćuća O.“

„P. S. Uništite odmah list, tako Vam poštenja.“

Preko hodnika ne, naravno. Otraga da se popnem. *(Ogleda se po sobi.)* Ovuda. Bez sumnje. Rukom se može segnuti. Tu polag njezina sobica — sanjam li? Pred polazak, hà, hà! — Da uništim list? Tako je, mala moja. *(Razdere naglo list, komade baca kroz prozor, ovelik komad padne u sobu.)* Kakov vjetar! Dà, pusti vjetre, raznesi jih ta sladka slova, navjestnike pustolovna užitka. Ali sbilja,

sebe me, je li moguće. *(Pogleda se u zrcalo.)* Na moju griešnu dušu, Elemere, istina je, mogla se je za Tobom pomamiti. — Valjda ima i ona svoju prošlost, svojih uspomenâ. Šteta. Prvi rendez-vous nedaje se tim načinom. — Čudnovata djevojka!

PRIZOR JEDANAESTI.

ELEMER. RADOVIĆKA, zatim HUMSKI.

Radovićka *ulazi.*

Vi se odbijate od družtva, a bez Vas jenja zabava.

Elemer.

Kako laskav ukor! Preporučam se. *(Odlazi.)*

Radovićka

opaziv kiticu, koju Elemer miriši.

Liepa kitica — od čije ruke?

Elemer.

Olga, dà — dadoše mi barunica i gospodična na uspomenu lova. *(Otidje.)*

Radovićka *sama.*

Moram ipak do brata. Bog zna, kako mu je. *(U to dolazi Humski.)*

Humski *uzrujan.*

Ah, eto Te, sestro, zašto si mi zamučala!

Radovićka *sama s sobom.*

Već je doznao. *(Glasno.)* Umiri se, Ivane. Sjedni. *(Sjedaju.)* Zašto sam zamučala, da je Olga kći Ružice, koju si Ti toliko ljubio, pitaš? Čekala sam, dok malakše prvi naskok tih gorkih uspomenâ. Ni sam neznaš, kako su Te jučer pri dolazku saletile bile, kako si ih se grčevito hvatao, kad Ti sinoć priobćih, da je Ružica davno, davno mrtva.

Humski.

Mrtva! Ali, sestro, ta djevojka nesmije biti službenica Tvoja, ne, ja toga neću, neću!

Radovićka.

Ja sam ju privila k srcu. Ona mi je drugarica.

Humski *žestoko.*

Drugarica! Ženo, ona mi je kći?

Radovićka.

Dà, kći Ti je, jer prenašaš na nju sav žar osjećajâ za materom njezinom —

Humski.

Kći mi je Olga, nečuješ li, kći.

Radovićka *sama s sobom.*

Za Boga, saći će s uma. *(Glasno.)* Ivane, Ivane, ima tomu preko dvadeset i sedam godinâ, što si ostavio domovinu, razstao se s Ružicom, — djevojci neima ni osamnaest lietâ.

Humski *gorko.*

Uči se dakle, kako je ta providnost stroga srcem, koja skriviše grozan zločin, što si hotjahu ostati vjerna. Slušaj.

Radovićka.

Neogriešuj se o Višnjega! Što ću čuti!

Humski.

Znaš, kako me roditelji odpraviše u Pariz, kako jim je poslužila odsutnost moja, da nagovore, — hà, hà, kako su ju nagovorili, — Ružicu moju, da podje za onim šumarom. Javiste mi oslastnim tonom, da je bio pir u kući provizorovoj, pir Ružičin. Kako da tad nepoludih, neznam Ti reći.

Radovićka.

Roditelji umrieše, oprosti pokojnikom.

Humski.

Oni umrieše, ali uspomene mi živu. Uz njih neniče oproštenje! — *(Stanka.)* Nenadjoh si nigdje mira, zamrzio sam dom, ogadilo mi se sve, što se je sbivalo u domovini. Putovah, upiljivah si raznih naukâ, narovoslovac sam, botanik, kemik, što li hoćeš. — Prije dvadeset godinâ obadjoh iztok. Vraćajuć će pristadoh u Zadru.

Radovićka.

U Zadru!

Humski.

Tad ju vidjeh!

Radovićka.

Ružicu?

Humski.

Dà, Ružicu — glè *(pokazuje sliku)* to mi je slikala kći — takova je bila.

Radovićka *plače.*

Humski.

Muž joj bijaše dugo odsutan. Dodjoh k njoj, da joj rečem, da ju mrzim, što me je izdala — a ona mi odkri, kako ju prehiniše, kako joj listove moje zatajiše, kako ju oblagaše, da sam nevjera — sve ti dobri, blagi roditelji! Sestro, poslije te pripoviedke zamuknusmo. — Sestro, ljubav je opojna.

Radovićka.

Ivane, Ivane!

Humski.

Jedne večeri zateče nas on — muž njezin. Puška bijaše naperena na nju. Svaki makac prietio je smrću njojzi, koju bijah rinuo u grieh.

Radovićka.

Koja kazna?

Humski.

Tad ja, vidji ovaj brat Tvoj, kleknuh pred šumara, da nju spasim. Obećah mu, da ću poginuti od vlastite ruke, kad god, kojom god smrti on hoće. Bijaše tvrd kao velebitske stiene. Napokon progovori: „neću da mi žena bude puštenica. Ostat će u kući, ne da mi bude supruga, već da okaje nevjeru. Al Vi mi se kunite, da se nikad, ni pod koji način za nju ni upitat nećete“. Tad oči ove vidiše, gdje draga moja, koju njegda mišljah podignuti, da mi gospoduje u dvorih, gmiže po prahu kolibe, nebi li uhvatila, poljubila skute mužu svomu. — To me svladà, prisegao sam, sestro. — Godinu danâ zatim stiže mi pismo od njega. Najavi mi, da se je našlo čedo u kući, čedo — moje! Zaprieti mi, da će izvrći sramoti ženu, ako prekršim prisegu.

Radovićka.

Ti si ju i održao, ostavio si prikrivenu sramotu žene, koja je bila slaba prema tolikim uspomenam.

Humski.

Održao sam prisegu, dà, al Bog mi ju sam dovede u susret, kćer moju. Nije li ona ovdje — a ja joj nevoljnik neznadjah ni imena.

Radovićka.

A sad?

Humski.

Sad, kad ju imam, gubim ju svakim časom.

Radovićka.

Kaji se.

Humski.

Oh, koja pokora! Sestro — ona se i sad sjeća molitve — za otca svoga! Sestro — za otca — Ružica ju je naučila.

Radovićka.

Molitvu za onoga, kojemu diete duguje sve.

Humski.

A ona je mojâ!

Radovićka.

Razvali dakle tom jednom riečju oltare podignute dužnosti. Podji — Ti si junak.

Humski.

Ne — nemogu. *(Stanka.)* Sestro, ogrli ju mjesto mene.

Radovićka.

Laka noć Ti, nesretni brate.

Humski.

Kakova noć! *(Odlazi.)*

Radovićka *gleda sliku Ružičinu.*

Ružice, i Ti, i Ti. *(Pokrije sliku, odlazi.)*

PRIZOR DVANAESTI.

LIDIJA, MATILDA, BERCI, zatim MARKO.

Matilda
dolazeć kroz ulazna vrata s družtvom.

Domaćicu boli glava, toga čudaka grofa Ivana boli glava, Elemera boli glava, Vas, barunice, glava —

Berci.

Samo mene neboli nikad glava, hà, hà!

Matilda.

Tako mi je žao, što se je razteplo družtvo.

Berci.

Konsterniran sam, faraminozno, što se razstajemo. Baš ste bili, gospodično, počeli pripoviedati o Amici!

Matilda.

Moj mili Amica! Ljetos polazi na pasju izložbu.

Berci.

Plemenito zviere! I ja imam slična psića, Bokserla, dobio sam ga od Pište. Uzmi si ga, dragi Berci, rečè mi —

Lidija,

koja je medjutim pristupila k prozoru.

Ah, to je onaj pas, o kojem se pripovieda —

Berci.

Znam, što ćete reći. Štovanje moje prema visokoj obitelji Pištinoj toliko je, da mu, to jest Bokserlu, za razliku od drugih pasâ velim Vi: „Bokserl kommen Sie“.

Matilda.

Quelle noblesse! Vaša Vas čednost uzvisuje, gospodine Bukoić. *(Izgovara ime na francezku.)*

Lidija

otvara prozor širom; sama s sobom.

Ovuda unidji, sramoto, ovuda! *(Glasno.)* Čarobne li noći, da mi je probavit s Vami njeko vrieme —

Matilda.

Nadjimo se malo kašnje pod timi platani — imam Vam toliko pripoviedati.

Lidija.

Dà, dà, izšuljajmo se iz naših sobâ, kad bude sve tiho. Prijatne li misli!

Matilda.

Irenina svatba, odgodjena — velik éclat.

Lidija.

Je li moguće! Gospodine Bukoić! Hoćete li se pridružiti, da nas branite od mračnih vilâ? *(Sama s sobom.)* Ako oni opaze Rozgonya!

Berci.

Oh, koje odlikovanje! *(Sam s sobom.)* Matilda ima tako visokih koneksijâ.

Marko *ulazi.*

Još uviek razstanak?

Lidija.

Preporučite nas domaćinu — idemo u sobe. Počivajte mirno, neprijatelju. *(Lidija, Matilda i Berci odlaze.)*

PRIZOR TRINAESTI.

MARKO. Zatim JULIJO.

Marko.

Kako sva trepti od strasti! — Što je htjela s onim cviećem? Što? Vrlo razumljivo, ali neće uspjeti! — *(Stanka.)* Julijo mi reče, da će ovamo doći. Kako je sretan, on, koji srće u propast. Ona će ga ljubiti, ona će mu sve oprostiti, — jer je liep. Kako će ga pridignuti ručica njezina iz praha, koji ga prlja! Pak ja, da mu zavidim? Tà, ona će biti sretna! — *(Stanka.)* Čemu te misli? — Ja stari mladić, koji nikad ni nisam bio mlad, a ona, ta bujna, vesela djevojčica! Jedna rieč njezina, borio bih se za nju sa svim svietom. Ako je ona neprogovori — tà ona je neće, nemože progovoriti! *(Julijo ulazi.)*

Julijo.

Jedva smo na sámu, Marko! Karika pučè.

Marko.

A Lidija?

Julijo.

Ona se neće, neće ubiti.

Marko.

Kad polazi?

Julijo.

Sutra.

Marko.

Kamo — za mužem?

Julijo.

Neznam pravo — ali ona za ovaj čas nije bez sredstavâ —

Marko.

Ah, tako, a Ti ih neimaš.

Julijo.

Da ih samo u mene bude, više, više, sasipao bih joj sve blago u krilo — kad sam slobodan, slobodan! Ženski korak. Olga ide u svoju sobu — ukloni se, molim Te ukloni.

Marko.

Hoću, al bit ću svjedok tomu sastanku. *(Skriva se.)*

PRIZOR ČETRNAESTI.

PRIJAŠNJI i OLGA.

Olga *začudjena.*

Ah!

Julijo.

Jednu rieč. Barunica polazi sutra, ona više neće preko ovoga praga.

Olga.

Ona odlazi — ali — što imam ja o tom reći?

Julijo.

Zar nevidite Olgo, kako mi se vedri čelo, što ću smjeti zaprositi — da — da primite pokornika pod okrilje blagosti svoje.

Olga.

Vi se neimate kajati, preda mnom, s ničesa. Ali, dira me zanos Vaš, kako duboko dira — medjutim — neobmanjujte se.

Julijo.

Znam, Olgo, Vi mi neudjeljujete ljubavi. Nisam je ni vriedan. Motrite me, pozorno, strogo, dan po dan, uru po uru, pak tad istom —

Olga,
koja je razblažena slušala, prene se

I tad ću izvršiti dužnost — makar mi puklo srce.

Julijo

Olgo!

Olga.

Nedolikuje se plaćenici matere Vaše slušat u tako kasno doba noći nepozornih riečih potomka visoka roda. Julijo — laku noć. *(Odlazi.)*

Julijo.

Olgo!

Marko,
izlazi iza zavjese.

Ona Te ljubi. — Odreci se je — ili ju usreći.

Julijo.

Odreći se, Olge, nikada! *(Odlaze.)*

PRIZOR PETNAESTI.

Sluga JANKO, sám.

Janko
unilazi, posprema, zatvara prozore, diže komad papira, ogleda ga i spravlja u žep govoreć.

Da bude samo deseti dio mozga u tih gospodskih glavah, koliko u ovoj siedoj mužkoj tikvi — kako bi sve bilo drugčije. — Dvadeset i sedam godinâ izvan

domovine, zaboravio i otca i mater! A Ružica je bila tako mila. Pak sad moj dragi gospodar kutri sa svojimi bocami, trakturi i svakojakim dračem — mjesto da drága dječicu. Sve bi bilo drugčije. *(Odlazi.)*

PRIZOR ŠESTNAESTI.

LIDIJA sáma.

Lidija

ulazi kradomice, čim sluga otidje, ter otvara ponovno prozor, što ga je sluga bio zatvorio.

Srećom opazih sa svoga prozora! Malo da mi nije glupa ruka zakrčila put osveti! Sad na observatorij! Svjedoci čekaju. *(Odlazi.)*

PRIZOR SEDAMNAESTI.

OLGA, zatim ELEMER.

Olga,

izlazi iz svoje sobe sa sviećom u ruci.

Pričinilo mi se je, kao da nješto šuštnù — prozor otvoren, vjetar. — *(Stane pred prozor.)* Zráka, samo zráka! *(Pjevuca.)* „Srce mi gori, muka me mori, umrieti hoću". *(Prekida se.)* Kakav kaos osjećajâ! Čeznuće me mami, da zavirim u budućnost, da gledam, kako Julijo, ljubeć mene, zaboravlja zablude mladosti, kako mu sile rastu u muževnoj borbi za dobru stvar — a dužnost mi dovikuje: obsjena je, obsjena je, ter u čas nestaje varavih prividjenjâ. — Moja ruka da nanese smrtnu ranu ponosu žene, meni toliko naklone? Kakova izdaja! Ah! — *(Prima knjigu i svieću, hoće da otidje.)* Tudje misli, uspavajte mi tlapnje! *(U to se penje Elemer.)* Bože moj!

Elemer.

Vi strepite, a ja trnem od požude!

Olga *uzmiče.*

Odlazite.

Elemer.

Neotežimo sladka časa!

Olga.

Zavapit ću u pomaganju! *(Stavlja svieću drhćuć na stol.)*

Elemer
priskoči i utrne svieću.

Tako — sad vapite.

Olga
prihvati revolver.

Ni koraka dalje.

Elemer.

Nešalite se, ogledao sam ga, nabijen je.

Olga.

Ni koraka dalje.

Elemer *razdražen.*

Kako Vam drago, dozvat će prasak svjedokâ k toj čudnoj ljubavnoj predigri.

Olga
okrene revolver prema čelu.

Svjedoci će me naći mrtvu, tako mi groba materina.

Elemer *zapanjen.*

Nerazumijem Vas, tà Vi ste, Olgo —

Olga.

Kriva sam, ohrabrila sam Vas — ali idite —

Elemer.

Ali, Olgo, ta promjena —

Olga.

Neuka sam, nije me bilo u visoku svietu, nisam znala — *(Smije se grčevito.)*

Elemer.

Olgo, ta poruka!

Olga.

Dà, dà, idite — jer —

Elemer.

Idem! — Ali protumačite mi makar —

Olga,

kojoj se steže grlo, maše rukom, nek otidje

Elemer

izčezne kroz prozor.

Olga

hoće da otidje, tetura; u to se čuje podmukli smieh u vrtu, — ona sluša, spotiče se, ter pred materinom slikom pada uz uzklik, pritiskujuć ruku o srce.

Mamo, boli!

(Zastor pade.)

ČIN ČETVRTI.

Dvorana, kao u trećem činu.

PRIZOR PRVI.

HUMSKI i JULIJO.

Humski.

Sad još paseš, jelene moj, po zelenoj travi, iz oka Ti sja pohota —

Julijo.

A za grmom —

Humski.

Vuci, sluge Tvoje, hlopoću od proždrljivosti, u prikrajku hijena, lihvarska duša ona, izkesuje zube — a eno i lavice, spremne otimat se za sladak plien sa svom kićenom družbom.

Julijo.

Lavicu izranžirajte — barunica odlazi.

Humski.

Dakle se je već napila krvi!

Julijo.

Koliko su Vam toga pripovjedili!

Humski.

Koliko sam toga opazio!

Julijo.

Neporičem Vam prava, da mi budete strog, koji ste se tako plemenito ponieli prema materi moj ustupiv joj sve otčinstvo.

Humski.

Nije mi trebalo roditeljske baštine!

Julijo.

Istina je, Vi ste bogat; imetak, nasliedjen od starice Julijane, podvostručio se je u ruku Vaših.

Humski.

Tko nerazsiplje, stiče.

Julijo.

Ujače — i ja to počinjem shvaćati.

Humski.

Malo kasno.

Julijo.

Neće biti kasno, ne. Ima sgodâ, ujače, ima kadkada težke krivnje, koja nam u jedanput prosjekne mozgom, osvjetljujuć poput bljeska svu rugobu osjećajâ. nazorâ naših. Kako je to bolan — ali kako nuždan prevrat!

Humski.

Što će meni te zagonetke?

Julijo.

Da Vam mogu, da Vam smijem odkriti svu biedu, koja me tare — Vi bi me požalili, Vi bi mi oprostili. Ta Vi ste dobar!

Humski.

Jedva, da još umijem biti pravedan.

Julijo.

Ujače, da Vam nješto rečem, Vi biste ipak priznali, da sam se promienio, da u mene ima elasticiteta —

Humski.

Zar možda nov podhvat kakov — poput Vučjega — hà, hà?

Julijo.

Ne, ne! Vi ćete me razumjeti, Vi, koji ste se u mladosti htjeli ozvati glasu srca, nepazeć na striliške predsude; — čuo sam —

Humski.

Nediraj lakom rukom mojih grobovâ.

Julijo.

Olga naša —

Humski.

Što ćeš Ti o njoj?

Julijo.

Tako je iskrena a tako ljubezna — toliko zna a tako je čedna, smierna je tako a toli ponosna — ujače, štujuć nju zaboravljam nade materine, ja tu djevojku ljubim —

Humski *razjareno.*

Da joj toga nebudeš rekao, nesretniče!

Julijo.

Nisam mislio, da će Vas tako uzbuniti — ja Vas ostavljam.

Humski.

Odgovori, je li tako, odgovori.

(Janko ulazi.)

Janko *Juliju.*

Vaša milosti, Imbro donesè glas — voda je izašla.

Julijo *zabunjen.*

Gdje je Marko?

Janko.

Odjahà još pred jutro, čuvši, da se je noćas u planini oblak provalio.

Julijo.

Pak?

Janko.

Sva je dràga pod vodom.

Julijo.

Ugljenik?

Janko.

Poplavljen.

Julijo.

Sgrade, barake?

Janko.

Razorene.

Julijo.

Konja, konja!

(Janko odlazi.)

Humski.

Jesi li joj rekao, da ju ljubiš, odgovaraj!

Julijo.

Čujte dakle, sad, kad se prokletstvo gatanja Vašega vrši, kad strepeć pozirem u budućnost, sad čujte, ljubim ju i ona mene ljubi, nje mi makar neće odnieti mutni vali.

Humski.

Iz naručja one bludnice sižeš za tom djevojkom, hvataš se, nesretniče, uboga cvietka, nebi li ga ponesao sa sobom u ponor.

Julijo.

Odgovarat ću Vam poslije, ujače! *(Odlazi.)*

Humski *za Julijom.*

Proklet čas, kad si se rodio. *(Sám.)* Bože moj, zar da su sbilja otrovne rieči nedostojnika toga prodrle njojzi u dušu? Oh, čujte vi gluha nebesa, ona da mi

pati, kako je patila Ružica! *(Stanka.)* Grieh moj uzdignuo je pregradu neprolaznu izmedju kćeri — Ružičine i sina ponosne sestre moje. *(Čuju se koraci i razgovor.)* Da mi je sabrati uzbunjene misli! *(Odlazi u svoju sobu.)*

PRIZOR DRUGI

RADOVIĆKA, LIDIJA i MATILDA.

Matilda *Radovićki.*

Velim Vam, gorila je svieća.

Lidija *pokazuje na stol.*

Ovdje.

Radovićka.

Može biti. Bila je sigurno Olga ovdje. Tu su joj knjige, ovdje slika.

Lidija.

Mislite li, Olga?

Matilda.

Tad svieća ugasnu. Noć bijaše vidna. Opazismo mužkarca, gdje s ovoga prozora silazi u vrt.

Radovićka.

Nije moguće! Kamo krenù?

Lidija.

K sjevernomu tornju.

Matilda.

Ter se popè kroz prozor.

Radovićka.

Rozgonyi!

Lidija.

Pogodiste, dà Elemer.

Matilda.

On glavom.

Radovićka.

Bože moj!

Lidija *Matildi.*

Pripoviest je neugodna domaćici. Mogle smo zamučati.

Matilda.

Ja, da zamučim, takova šta? Ne, Vi me nepoznate. Ja ću govoriti, puno govoriti.

Radovićka.

Dozvolite, da najprije izvidim; za osudu ima vremena.

Lidija

Kako pravedno!

Matilda.

Kroz prozor, horreur!

Radovićka *zvoni.*

Prizvat ću Olgu.

Matilda.

Podjmo, barunice, nisam prijateljica scenam. *(Radovićki.)* Strogo — écrasez l' infâme.

Lidija.

Imajte obzira — što se smije zahtievati od djevojke proste krvi?

Radovićka *plane, utiša se.*

Ah, barunice —

Matilda *tiho Radovićki.*

Ta ti barunica nevriedi više od one pustopašne djevojke. *(Glasno.)* Mila barunice, bez obzira, bez ikakova obzira. *(Radovićki, odlazeć s Lidijom.)* Strogo, samo strogo!

PRIZOR TREĆI.

RADOVIĆKA. JANKO ulazi

Radovićka.

Zovni gospodičnu. Što je s poplavom?

Janko.

Zlo! Somina raste. *(Odlazi.)*

Radovićka *sama.*

A pada nam posljednje uporište! Julijo, moj Julijo, što si učinio! Badava jutrošnje kajanje Tvoje, badava plač, uz koji Ti se je protisnulo priznanje, da je potrošen ogroman novac, koji Ti bijah dala, da občuvam djedovinu Tvoju! Pak sad još i ta priča o Olgi! Ona je doista bila zabunjena. Ali ne, kriva nije. — *(Zamišljena.)* Nisam li vjerovala i u čestitost matere njezine? A ona je ipak pala.

PRIZOR ČETVRTI.

RADOVIĆKA, MARKO i SVOJIĆ. Zatim OLGA.

Marko
ulazi, ozliedjen na glavi; prati ga Svojić.

Grofice! Neprepanite se. Juliju nije ništa.

Radovićka.

Za Boga, ali Vi ste ranjen.

Olga *ulazi.*

Krv curi! *(Zavija pomoćju Radovićke ranu.)* A Julijo?

Marko.

Čil i zdrav. *(Sam s sobom.)* Kako se je prepala!

Svojić.

Došao je gospodičić prekasno. Sve bijaše svršeno — i nesreća i junačtvo.

Radovićka i **Olga.**

Što je bilo?

Svojić.

Nesretno djelo rodi nesreću. Prenizko zasnovani prokopi izpuniše se vodom. Radnici skočiše k izlaznomu rovu, da se spase. U to se stropoštà ograda rova, na laku ruku podbočena, a padajuće grede zatrpaše izlaz, priečeć bieg. Tad se Marko spusti dolje, njegova krepka ruka uzè udešivati spas tolikim životom.

Marko.

Pomagačem hvala, što smo uspjeli — žalibože samo dielomice. Trojicu iznesosmo mrtvu.

Olga i **Radovićka.**

Užasno!

Svojić.

Uboge obitelji! Ali, da nebude Vas, tko bi se bio spustio u ždrielo, koje je promočena rahla zemlja sveudilj zasipavala?

Marko
pružajuć Svojiću ruku.

Vi pitate tko? A niste li i Vi —

Svojić.

Ne, ne, svi smo se mi samo uz Vas osokolili.

Olga *Marku.*

Smijem li od Vas moliti milost?

Marko.

Vi — od mene!

Olga.

Otići ću odavde — možda danas.

Marko.

Što to velite?

Olga.

Nepitajte! Obitelji nesretnikâ trebat će pomoći. Stid me je, malenkost je — ali uzmite. *(Nudi novacâ Marku.)* Neodklanjajte. Sirota sam. Sjećam se sirotčadi.

Marko *uzimlje.*

Kad tako želite! Ali, zašto odlazite, kamo?

Olga.

Neznam još, neznam ništa.

Marko.

Netajite ničesa. Nećete naći vjernijega — prijatelja, Olgo, nećete ga naći.

Olga.

Dà, Vi, Vi ćete meni vjerovati.

Marko.

Nerazumijem Vas, Olgo! Odkrijte mi sve, sve! *(Olga maše glavom.)*

Radovićka *Marku.*

Odpočinite, mili moj. *(Svojiću.)* Odpratite ranjenika. *(Marko i Svojić odlaze.)*

PRIZOR PETI.

RADOVIĆKA i OLGA.

Radovićka.

Sad k ranam našim.

Olga.

Vi bijaste s timi ženami? Zmijski pogledi njihovi bijahu na me upereni. One znadu sve. Priznajem.

Radovićka *uzrujana.*

Ne, nije istina! Vi da razbacujete dragocjen ures stida djevojačkoga prolazniku u krilo? Ne, ne, Vi nebiste bili dostojna krvi, koja u Vami teče; — *(mirnije)* roditelji Vaši bijahu — čestiti.

Olga.

Za ime božje, nedostojna nisam! Nisam znala, da ti ljudi od svieta kitu cvieća tako razumjeti mogu. Nu on se netaknù ove nesretnice. Opazih pištolj, skršit htjedoh život, on mi ga je poklonio — ostavì me. U nesvjestici ležah ovdje, dok me hladni vjetar noćni neprobudì. A sad me evo pred Vami. Sudite mi.

Radovićka.

Drzoviti pustolove jedan!

Olga.

On je još ovdje! Mene pustite, da bježim!

Radovićka *strogo.*

Značilo bi bježat pred obtužbom.

Olga.

Vi ćete mi vjerovati, dà, nu one žene širit će pričicu od ustâ do ustâ, kako je vitežko djelo učinjeno, osramoćena djevojka, pod krovom Vašim. Moram otići!

Radovićka.

Sad, podnipošto! Idite, saberite se.

Olga.

Idem. *(Okreće se sdvojno k Radovićki.)* Oh, grofice, Vi možda ipak sumnjate —

Radovićka.

Ja, neizričem suda.. Ali nepozorna — bijaste doista. *(Olga odlazi satrvena.)* Ako brata ova viest zateče nepripravna. Moram k njemu. *(Stanka.)* Što da ja sáma sudim? Čudnovate li drzovitosti. *(Odlazi u sobu Humskoga.)*

PRIZOR ŠESTI.

JULIJO i ELEMER ulaze.

Julijo.

Propadam!

Elemer.

Kavalir, koji se prebaci u industrijalca, fi—donc, nastrada. Nije to za nas.

Julijo.

Dà što je za nas?

Elemer.

Za me ništa. Mamuran sam. Pobrini se, da se jedared dobavim kolâ. *(Sam s sobom.)* Uh, da sam već makar tri planine premahnuo!

Julijo.

Oprosti, sve je bilo na licu nesreće. Elemere, Marko je junak.

Elemer.

Čuo sam, liepo, liepo! Molim Te kola!

Julijo *zvoni, Janko ulazi.*

Odmah priliku za gospodina.

(Janko odlazi; Lidija, Matilda i Berci ulaze.)

PRIZOR SEDMI.

PRIJAŠNJI. LIDIJA, MATILDA i BERCI.

Lidija.

Elemer drži rieč. Luči se težko, ali se luči.

Elemer.

Sbilja mi najokrutnijim načinom otežčavate raz-stanak. Kako ste se okitile, mesdames!

Lidija.

Zar ne, kao da idemo na pir? *(Tiho Juliju.)* Vaš pir — s Olgom!

Elemer *sam s sobom.*

One slute ili znadu sve! *(Glasno.)* Gostoljubje pretvorilo mi je ovaj grad u —

Lidija.

Pravi vilin dvor.

Matilda.

Noćnih vilâ!

Berci.

Hà, hà!

Elemer *sam s sobom.*

Glè te blune! *(Glasno.)* Gospodine, Vi ste tako nesretan, da mi Vaš način smieha vriedja živce.

Berci.

Vi — mi smo per tu! Hà, hà!

Elemer.

Nesmijte se tako. Pogibeljno svojstvo, moj Berci. *(Tiho Berciju.)* Od toga se pogiba, tako mi poštenja.

Berci *uplašen.*

A—a—h!

Matilda *Juliju.*

Pregledale smo noćas najotajstveniju partiju parka. Gospodin Bukoić čuvao je stražu — od sablastî. *(Berci se počima smijati, Elemer ga omjeri ter on odmah mienja lice.)*

Julijo.

Berci bijaše dakle vitez?

Lidija.

Na svu sreću. Duh se ukazà, zar ne Berci?

Berci

gleda kradomice Elemera, hoće da se smije, prepane se, zatim seriozno.

Ja, ja, nisam ništa vidio.

Matilda *Lidiji.*

Kako je elegantan — čuva tajne!

Elemer.

Dakle spiritistički klub — u Podolju. Vidile ste duha, duha neima — ergo —

Lidija.

Duha neima, dakle onaj koga vidjesmo —

Julijo *razjaren.*

Koga vidjeste!

Matilda *Berciju.*

Votre bras — nepodnosim ove atmosfere.

Berci.

Nit nije prema tankim ćutilom Vašim. *(Odlaze Berci i Matilda.)*

Elemer *Lidiji.*

Milost!

Lidija.

Bože moj, ni rieči više. *(Odlazi.)*

Julijo.

Što govorahu te žene?

Elemer.

Naklapale su svašta. Daj mi mira.

Julijo.

Ti si sinoć dobio kiticu?

Elemer.

Dà, od barunice — sbilja, Ti si ljubomoran, ha, ha!

Julijo.

Nešali se, krv mi vrije; — od Olge —

Elemer.

Pak?

Julijo.

Na što rieči tih ženâ — odakle Tvoja zabuna?

Elemer.

Šala, šala!

Julijo.

Što se je sbilo noćas — reci, — ili — *(Hvata ga za ruku.)*

Elemer.

Ti mi prietiš — ja odgovaram mûkom.

Janko *ulazi.*

Kola čekaju.

Elemer *umiljato.*

Nevjeruj ničesa. Oprosti se sa mnom kao prijatelj. S Bogom.

Julijo *osorno.*

Neideš mi ni koraka. *(Janku.)* Razpregni! *(Janko odlazi.)*

Elemer.

Pred slugom — meni — to!

Julijo.

Tebi!

Elemer.

Čudna li mi gostoljubja!

Julijo.

Prekršio si ga Ti.

Elemer.

Kako Ti drago. Čekat ću u svojoj sobi Tvoj poručak. *(Odlazi.)*

Julijo.

Njega se tiče, njega — i nje! Ali saznat ću sve, a tad — *(Odlazi.)*

PRIZOR OSMI.

HUMSKI i RADOVIĆKA dolaze razgovarajuć.

Radovićka.

Olga će se boriti, ona će savladati bezumne nade.

Humski *bolno.*

A ja joj nemogu prištediti bolne borbe!

Radovićka.

Kad tako mora biti. Ili zar da sestra Tvoja dozvoli, da kći — grieha Tvoga bude snaha Radovićeva?

Humski.

Negovori tako. *(Stanka.)* Znaš li, sestro, kako proklinjah one, koji mi srce izvadiše, razstaviv me od drage? A sad ja, koji sam eto svu noć bolnu kinio glavu, kojom srećom, kojim blagoslovom da okružim netom odkriveno milo čedo ljubljene pokojnice, rotim se s Tobom, kako da izčupamo iz mlada srdašca njezina možda zametak prve ljubavi. A ja ju tako ljubim!

Radovićka.

I moje joj je nagnuće osigurano, dok ga bude dostojna.

Humski.

Ostavljam ju s toga pod okriljem Tvojim. Ali štiti mi ju, sestro, čuješ bolje mi ju štiti, jer —

Radovićka.

Primiri se, Ivane! Krivnja moja nije. Taj drzoviti mladić odlazi — mi nemožemo vjerovati, da bi Olga bila kriva.

Humski.

Olga, moja Olga kriva? Jesi li poludila? Ali njega ću satrieti —

Radovićka.

Nezaboravi obećanja, koje sam Ti oduzela?

Humski.

Oh, zašto sam ga dao! Ali tjeraj mi onoga stranca iz kuće, odmah! Pak si čuvaj i sina! Preda mnom ga čuvaj!

Radovićka.

Ti ga neljubiš!

Humski.

A kako je vriedan ljubavi! Nezavadja li mi kćer, nije li mi dovabio toga bezsramnika ovamo, nije li jadnik pronevjerio novac —

Radovićka.

Ivane! Svaku riečcu žalim, koju Ti o tom rekoh. On je lakoumno potrošio novac — materin, dakle novac svoj — budi pravedniji. *(Odlazi s Humskim na protivna vrata van.)*

PRIZOR DEVETI.

SCHLEICH. Zatim HUMSKI.

Schleich

šulja se u sobu, ogleda se.

Hvala Bogu! Mladoga neima. A sa starim moram govoriti. Oni podpisi, malo su frižki. *(Tare si ruke.)* Kriva mjenica, to je istom prava mjenica, govorio bi pokojni Moric! I jest istina. Na pravu mjenicu, platežni nalog, ovrha, neima imetka, neimaš ništa. Na krivu mjenicu — Lepoglava, hi, hi, hi! Pak ujače, šurjače, taste, zete, ujne, tete — pomagajte! I skuckaju. *(Humski dolazi iz Radovićkine sobe, zamišljen.)* Eto ga! — Najpokorniji sluga!

Humski.

Što želite?

Schleich.

Imao sam već čast predstavit se —

Humski.

Na kratko.

Schleich.

Pozajmio sam gospodinu Radoviću znatnih iznosâ —

Humski.

Što to mene spada? *(Sam s sobom.)* I opet dug.

Schleich
vadi mjenice, pokazuje Humskomu.

„Ivan grof Humski".

Humski.

Tko Vam to dadè?

Schleich.

Tko? *(Zategne.)* Vaš nećak, gospodine grofe.

Humski *sabere se.*

Znam, znam, htjedoh reći kad?

Schleich.

Preksinoć. Novac odbrojih jučer.

Humski *mirno.*

Pak?

Schleich.

Poplavljen je Vučji dol. Schleich je čovjek pošten, ali čovjek oprezan. Bojim se —

Humski.

Česa?

Schleich *smiešeć se.*

Grofovska milosti, sad više ničesa.

Humski.

Zašto sad više ne?

Schleich.

Jer vidim, da su podpisi Vaši.

Humski
hvata ga za ovratnik.

Ti si dakle sumnjao o sinu sestre moje, nije li zločinac — ti si sumnjao, a još mi kužiš dahom zrak.

Schleich *klekne.*

Ni — nikad više!

Humski *sabere se.*

Ustajte, koliko ih je?

Schleich.

Tri — ukupno trideset tisućâ!

Humski.

Ovamo!

Schleich.

Grofovska milosti —

Humski.

Jednu ću Vam izdati *(sjeda k stolu i piše)* na sav iznos, plativu do osam danâ. Je li u redu? *(Predaje Schleichu.)*

Schleich
uručuje Humskomu tri mjenice.

Sav Vam je moj imetak na dispoziciju, gospodine grofe. *(Sam s sobom, odlazeć.)* To je kavalir!

Humski *sam.*

Ovdje ste mi dakle u ruci! Posljednji je Radović krivotvorac. Dà, posljednji. *(Stanka.)* Čujete li vi sjene praotacâ, vi slavne vojvode, čuješ li Ti, oholi Josipe, krivotvorac Ti je sin. Ti, koji si u ime čiste slave obiteljske zaklinjao mene, da se nesramotim, da neuzimljem kćeri službenikove, gledaj sad krv svoju, slavu svoju, sin Ti je krivotvorac — sin sestre moje. A on se je usudio podignuti razbludno oko na diete srca moga. Ali bit ću mu sudac, nezamjeri Bože, bit ću mu sudac! — *(Odlazi.)*

PRIZOR DESETI.

MARKO (svezane glave) i JANKO ulaze.

Marko.

Tko je otvorio prozor?

Janko.

Zatvorio sam ga ja.

Marko.

Saberi se, starče!

Janko *pokazujuć.*

Najprije zatvorih ovaj — ovdje. Tad puhnù odande vjetar, tu je ležao komadić papira, digoh ga — zatim —

Marko.

Kakova papira?

Janko.

Ugao od lista, zlatno slovo gore.

Marko.

Gdje je?

Janko.

Vrtljarov mali Janko, kumovao sam mu, uči čitati. — Sbilja — zaboravio sam mu dati to zlatno slovo!

Marko.

Gdje je, gdje je?

Janko

traži po žepovih, vadi iz ječerme.

Evo ga.

Marko.

Monogram Olgin — nijednoga pisana slova —

Janko.

Sve Vam je badava. Janko je zatvorio prozor, ali ga je njetko poslije išao polagacko otvoriti. Hm, hm! *(Odlazi.)*

PRIZOR JEDANAESTI.

MARKO. OLGA dolazi.

Marko *sam s sobom.*

Na svietlo čelo to može samo pasti sjena sve patnje mučeničke. *(Glasno, tronut.)* Gospodično!

Olga.

I Vi dakle znate — sve!

Marko.

Znam što sam uviek znao, sumnja o Vama luda je grehota, griešna ludost.

Olga.

Zaman mi je štit čiste savjesti — svaka striela prodire kroza nj. Neću odoljeti!

Marko.

Neponiknite! Osvetit ću Vas.

Olga *zastrašena.*

Ne, tako Vam života moga —

Marko.

Da umakne nekažnjen?

Olga.

Sbog mene krv? Nesmije biti. Vašu rieč.

Marko.

Neištite je.

Olga *mirno.*

Poginut ću dakle sáma.

Marko.

Olgo, ne — pobiedili ste. Spasit ću Vas — i bez osvete.

Olga.

Spasit mene? Propala sam!

Marko.

Niste, niste. Zar neslutite — ničesa?

Olga.

Barunica?

Marko.

Dà, dà — nije li ona savila kitu?

Olga.

Cvieće donesoh ja — ona ga je samo splela!

Marko.

Al ona je uz kitu morala odaslat i jasniju poruku. *(Pokazuje Olgi komadić papira.)* Vidite li?

Olga.

Komad mojega papira? —

Marko.

Ovdje nadjen — oh, da bude samo jedno slovce upisano, mi bi ju ščepali, kletu ruku, koja je zamku nastavila. — *(Razmišlja.)* Je li Rozgonyi kad vidio Vaš rukopis?

Olga.

Što ja znam, nije.

Marko.

Olgo! Sjedite, njekoliko redakâ brzo, brzo. — *(Olga sjeda i piše — predaje Marku, Marko čita:)* „Tko pati teže: pravednik, komu krivo sude, ili grješnik, kojega mori sviest?“ Olgo, neće Vam to pitanje dugo kidati srca! *(Odlazi.)*

Olga *sama.*

Vrši se kazna neposluha. Nije li mi otac ulievao mržnju proti toj gospodi visoka roda, nije li me mati svjetovala: gaja mi se drži, golubice, visom se viju kobci — od pandžâ se njihovih pogiba. — Umaknut ću im, umaknut, ali ranjena, — krvlju poprskana!

PRIZOR DVANAESTI.

OLGA, JULIJO, zatim HUMSKI.

Julijo *ulazi.*

Hvala Bogu, što Vaš još stid nije protjerao.

Olga *zastenje.*

I on, i on!

Julijo.

Još mi je razgovarati s Vami!

Olga

Ja — idem gospodarici, da se oprostim.

Julijo *zakrči joj put.*

Ni koraka. On bijaše noćas ovdje?

Olga.

Dà.

Julijo.

Vi ste ovdje bili s njim?

Olga.

Jesam.

Julijo.

A Janko je prozor bio zatvorio!

Olga.

Nadjoh ga otvorena.

Julijo.

Tko je dakle otvorio? Vidite, pitam, iztražujem, svaki prašak otirem s te krasne slike.

Olga.

Rieč moja nije ništa — Vama Julijo? Možda je prozor slučajno otvorio — vjetar —

Julijo.

Dà, isti ga je otvorio slučaj, koji svedè prvo dvoje dragih, slučaj, taj kobni slučaj, koji kumuje svakoj nevjeri, svakoj podlosti ženskoj.

Olga.

Julijo, za Boga!

Julijo.

Zar da zagukam o čistoći ljubavi, o ognju, koji uviek gori, o vjeri, koja preko groba siže, a sve to u slavu djevici, koja se je ponizila, da bude igračka jedne noći.

Olga.

Za ime božje, ja — nesmijem toga slušati! Pustite me —

Julijo.

Ne čuti, ne, samo tiho, lagacko, šuljaj se na prstićih, otvaraj prozor — a stid, Bože moj, u mraku! Ah, težko meni!

Olga.

Nesretniče, nevidite li, što podnosi duša moja?

Julijo.

Razapinjem Te, a Ti si mi naklonila toliko rajske slasti — nezahvalan sam okrutnik.

Olga.

Pustite me.

Julijo.

Još ne! Kano da neznaš, što si mi bila: pogazit htjedoh ime, rod, slobodu, saći k Tebi — kamo bih bio sašao!

Olga *prezirno.*

A taj je čovjek mislio, da ljubi!

Julijo.

Pak neljubim li? Nemamiš li me i sad, da padnem na koljena, da Te zaprosim, primi me u naručaj.

Olga
hoće da uleče, Julijo joj neda, ona sdvojno.

Ustupite mi mjesta! Ili —

Julijo.

Zaboravit ću, da Te mogu poljubiti, sklopit ću oči pred istinom, da Te smijem zagrliti — vrieme mi prolazi, djevojko, poljubi me, kako si noćas poljubila njega.

Olga
zatiskuje si uši, prislanja se o stol, da nepadne.

Ah! *(U to dolazi Humski, koji je čuo posljednje rieči.)*

Humski *odrine Julija.*

U kraj, zlotvore!

Julijo *zastrašen.*

On je — on! *(Sam s sobom.)* Satire me kleta uspomena.

Humski.

Idi. Ali vrati se za malo časa ovamo. *(Tiho Juliju.)* Ovdje ćeš oplakati griehe!

Julijo.

Idem! *(Sam s sobom.)* Da mi Bog dá nevratit se više! *(Odlazi.)*

PRIZOR TRINAESTI.

HUMSKI i OLGA.

Humski.

Olgo, sjednite!

Olga
zastrašena, brizne u plač.

Pustite me! Vam barem nisam ništa kriva.

Humski.

Umirite se, saslušajte mene!

Olga.

Samo brzo — krov mi ovaj pritište tjeme — na zrak moram, u sviet —

Humski.

U ovom Vam je dvoru nanesena uvrieda, a nećak moj, mjesto da Vas zakrili — oh, jadniče!

Olga.

Nemrzite ga — on je Vaš.

Humski.

Nije više. Odkrio sam drugo diete, odkrio sam Tebe, kćer žene, za kojom mi je srce izgorilo.

Olga *sva zapanjena.*

Grofe, mati moja —

Humski *naglo.*

Izabrala je — otca Tvojega. Ona je odbijala moje nagnuće — ja sam mnogo patio. Ali sad, kad Te imam, sad Ti u ime svete uspomene materine velim — budi mi pokćerka.

Olga.

Hvala, grofe, hvala — odbijam radi uspomene materine — nemienjam otca — grofe — ne.

Humski *sam s sobom.*

Sjeno pokojnikova, kako se osvećuješ! *(Glasno.)* Ali imetak moj — neimam nikoga. *(Janko prolazi lagano kroz sobu.)*

Olga.

Da se utisnem ja medju Vas i sestru Vašu, Julija? Nemože biti.

Humski.

Zar da ga ljubiš? Poslije onih groznih rieči? Ja bih Te zamrzio, diete.

Olga *gorko.*

Kad ga makar nebih morala prezirati!

Humski.

Ime moje, štit proti svakoj kleveti, nudjam Ti — a Ti odklanjaš, za volju njega.

*

Olga.

Ne radi njega, ne! Pak neznate li Vi, grofe, da sam ja nedostojna, nerekoše li i Vam, što i samoj meni mozak muti?

Humski.

Ja vjerujem — Tebi.

Olga *sdvojno.*

Dà, al prozor je zatvorio Janko, kroz prozor udje Rozgonyi, a ja sam jedina bila ovdje, a ja ga ni ljubila nisam — pak ipak — hà hà! *(Smije se grčevito.)* Nazovite me, što sam dakle, što sam?

Humski,

koji je pozorno slušao, strastveno.

Olgo — Ti. Zar da su Te nebesa meni poklonila samo zato, da izkušaju, koliko jada podnosi mužko srce, prije nego pukne?

Olga.

Vidite, i Vi, i Vi!

Humski.

Olgo, da to bude istina, poslao bih Te prieko k materi — nek Ti oprosti ona. *(Odlazi u sobu Radovićkinu.)*

PRIZOR ČETRNAESTI.

OLGA i JANKO.

Janko

prolazi natrag kroz sobu noseć kutiju sa samokresi. Pristupa k Olgi, koja u naslonjaču sjedi, sakrivajuć rubcem lice.

Gospodično!

Olga *prene se.*

Tko je opet!

Janko.

Gospoda vele, da će se vježbat u strieljanju. Ali me je strah —

Olga.

Za Boga, dvoboj!

Janko *potvrdjuje.*

Rozgonyi i mladi gospodin. Neufam se reći gospodarici. Napokon — tiče se Vas — zapriečite. *(Odlazi.)*

Olga *sdvojno.*

Tko da pomogne? Da molim Julija ili — onoga. Nemogu pred njih. *(Ulazi Lidija s Matildom.)* Nju mi šalje Bog.

PRIZOR PETNAESTI.

OLGA, LIDIJA i MATILDA.

Matilda.

Još je ovdje!

Lidija.

Štite ju domaćica i — mladi gospodin.

Matilda.

Škandal! Prodjmo, kao da je ni nevidimo.

Olga *Lidiji.*

Gospodjo!

Lidija
kao da je ni opazila nije.

Ah, tko je tu? Vi ste.

Olga.

Jednu rieč —

Matilda *Lidiji*

Impossible. *(Lidija hoće da otidje.)*

Olga *zakrči joj put.*

Ne radi mene, ne!

Lidija.

Ne radi Vas! Ni nebi htjela — radi Vas!

Olga *sama s sobom.*

Neću moći — a moram — uboga mati. *(Glasno.)* Gospodjo — oni će se pobiti, za čas, Rozgonyi — i Julijo, zapriečite.

Lidija *naglo.*

Pobit će se? *(Mirno.)* Julijo je poludio, bije se — za Vas!

Matilda.

Zato je Berci bio tako otajstven, sigurno sekundant — quel gentil'homme! *(Sama s sobom.)* Bez sumnje taje pred domaćicom. Moram joj reći. Duel, oh, quel éclat. *(Odlazi.)*

Olga.

Odvratite krv od ove kuće.

Lidija.

Vi ga ljubite, toga Julija?

Olga.

Neljubim ga, ne, on vjeruje kleveti, on me je poružio — ali spasite ga — vrieme teče.

Lidija.

Koja radost, što Vam odnosi puste želje. Dakle Vas je poružio? Hà, hà!

Olga.

Uništite me, ali zapriečite dvoboj!

Lidija.

Rozgonyi je prvi strielac u kraljevini.

Olga *sdvojno.*

U ime matere, koja gubi sina! *(Klekne, lomeć ruke.)*

Lidija.

Jedna moja rieč mogla bi ga spasiti. Ja Vam velim dvie: nek pogine. *(Olga se digne i omjeri prezirno Lidiju.)*

Olga.

Kako ste duboko poda mnom!

PRIZOR PETNAESTI

PRIJAŠNJE. MARKO ulazi. Zatim HUMSKI, RADOVIĆKA, MATILDA i JULIJO. Napokon BERCI.

Marko *Olgi.*

Sve je jasno, sve!

Olga.

Ali dvoboj?

Radovićka
ulazeć s Humskim i Matildom.

Gdje mi je sin?

Marko.

Nebojte se. Dvoboja neće biti. *(Pokazuje na Lidiju.)* Ta je žena kriva.

Lidija.

K njoj se penju a kriva sam ja! Hà! hà!

Marko *Lidiji.*

Spomenite se Monte Carla! *(Svim.)* Rozgonyi je mučao, vjerujuć da list potiče od Vas, Olgo! Pokazah mu Vaš rukopis, te značajne poteze; — list, koji bijaše upleten medju cvieće — niste pisali Vi, napisala je — ona. *(Lidiji.)* Netajite. *(Sam s sobom.)* Sad pomozi varko! *(Glasno.)* Vidio Vas je vrtljar, kako potajice otvaraste prozor. Rozgonyi nam dade pismo — Vaše. *(Radovićka zvoni.)*

Lidija.

Nije ga dakle uništio? Marim ja za svih Vas. Osvećena sam! Pitajte ju, ljubi li ga jošte? *(Janko ulazi.)*

Radovićka *Janku.*

Reci ovoj gospodji *(pokazuje na Lidiju)*, da ju kola čekaju.

Janko
otvara mučeć vrata, Lidija odlazi

Olga
Humskomu, Radovićki, Zubatićki, koji ju okružuju, stišćuć joj ruke.

Nismo li svi mi bili žrtve zlobe njezine?

Julijo
ulazi medjutim, ter čuvši te rieči, primiče se.

A što da rečem ja —

Olga.

Ništa.

Julijo.

Oprostite — zaboravite!

Olga.

Nikada.

Julijo.

Strahovite li rieči — a svim drugim istoga časa —

Olga.

Drugi su sumnjali, Vi ste sudili — meni i sebi.

Humski *Juliju.*

Odstupi, od nje; — čekaj me ovdje.

Radovićka *Humskomu.*

Pusti Julija! *(Juliju.)* Odpočini diete. *(Svim.)* Podjimo.

Berci *ulazi*

Odpratio sam Elemera do kolâ. *(Olgi.)* Oprostite mu, on je tako tronut bio — faraminozno.

Olga *Marku.*

Spasitelju, Vašu ruku!

Marko.

Smilujte se Juliju. Poklopio ga je stid. *(Odlaze Humski s Radovićkom, Berci s Matildom i Marko s Olgom.)*

PRIZOR SEDAMNAESTI.

JULIJO sám Zatim JANKO.

Julijo.

Nikada! *(Stanka.)* Materi moradoh priznati, da sam raztepao novac, poplava odnosi nade, siromaštvo razva-

ljuje gladne čeljusti, da proguta ne samo mene, već i predobru mater moju, izgubio sam dragocjeno srce — a k tomu još, što mi to sve jasnije zuji u ušiju — zločin, zločin! Ja — zločinac, jesam li bio mahnit, ili bjesnim li sada? Smiluj mi se, Bože! *(Sakriva lice.)*

Janko *predaje list.*

Donio je kočijaš. *(Odlazi.)*

Julijo *gleda list.*

Od Rysberga. *(Čita:)* „Obletio sam zavode, novčare — financijalna situacija nemože bit nepovoljnija. Do boljih vremenâ pridržajem našu gotovinu u pologu — za sigurnost svojih tražbinâ proti Vam". *(Zvoni, Janko dolazi.)* — Vode! *(Janko odlazi i donese bocu vode i čašu i stavlja na stol. Odlazi. Julijo, natoči si i pije, na stolu opazi samokres, digne ga — u to dolazi Humski.)*

PRIZOR OSAMNAESTI.

JULIJO i HUMSKI.

(Humski uzimlje Juliju samokres i meće ga na stol.)

Julijo.

Nesmetajte mi.

Humski.

Razmrskati glavu? To ti razumije malne svaki kulissier bečke burse.

Julijo.

Umoran sam.

Humski.

A daješ se na dalek put? Molio bih samo, kad podpišeš putnicu, podpiši svoje, a ne tudje ime.

Julijo.

Ujače!

Humski.

Izvolite, gospodine krivotvorče?

Julijo

Milost!

Humski.

Vidio sam tri papira a na njih po njekoliko slovâ, od kojih svako piše: Radović je zločinac. Vidiš, zato neima milosti.

Julijo.

Dajte mi poginuti!

Humski.

Ovako? Tad bi bilo milosti.

Julijo.

Što ćete od mene?

Humski.

Porazgovorit se s Tobom.

Julijo.

Čujem.

Humski.

Prvo: kad čovjek Tvojega plemena počini zločin prost, pogan, sramotan – tad mora mrieti. Pristaješ li?

Julijo.

Kakovo poniženje! Nevriedjajte — umirućega.

Humski.

Nevriedjajmo umirućega. Nastavimo: drugo: umrieti valja tako, da ni po smrti neostane ljaga na imenu!

Julijo.

Može li to biti?

Humski.

Može.

Julijo.

Vi ste —

Humski.

Prekupio sam Tvoje vježbe u kaligrafiji. *(Vadi i gleda papire.)* Nije loša radnja.

Julijo *zastidjen.*

Poginut ću, neodkrivajte samo materi —

Humski.

Lagano! Treće: nedozvoljujem, da mater Tvoju satre jad, da plače nad grobom samoubojice.

Julijo *sdvojno.*

Ona te boli doista nebi podnesla, a izlaza neima —

Humski.

Ima.

Julijo.

Da živim? Ne!

Humski.

Sporazuman sam, ali hitac taj ubija dva života, jedan je — Tvoj, ali drugi mi je drag.

Julijo.

A meni svet. Što dakle?

Humski.

Što bi Ti, da Te sad, namah, uhvati težka bolest? Ti si liep mladić, ali za malo bi Ti dana pobliedilo lice, izsušilo se grlo. Povlačio bi traljavo tielo, proklinjuć svaki čas, koji te razstavlja od groba — od počinka. Mati bi Te njegovala, sletili bi se liečnici, klimali mudrimi glavami, svjetovali, da promieniš zrak, podješ u kupelji. Sve zaman. Sestra bi se moja zavjetovala, ovomu svetilištu i onomu, za spas života jedinčeva. Uzdanje bi joj blažilo tugu. Napokon Ti — ne Ti, već kukavna sjena Tvoja — legao bi logom, da više neustaneš.

Julijo.

Grozota.

Humski.

„Posljednji je Radović na umoru“, reklo bi se, „šteta, bio je lakouman ali pošten čovjek“. Mati bi

Ti klečala do uzglavja. — Ti bi umro, težko, grozno, s težkom, groznom tajnom.

Julijo.

A mati, mila mati!

Humski.

Ona bi Ti grob resila cviećem, polievala čistimi suzami. Tà Ti bi umro kao dobar kršćanin.

Julijo.

Što će ta priča — meni — sad?

Humski *vadi hladnokrvno kutijicu.*

Kad bijah u Braziliji, čuo sam pripoviedati o biljci, o tvari, koja se ciedi iz nje. Naravoslovca zanima svašta. Donesoh sa sobom. *(Iz kutije vadi bočicu, ter iz nje ulieva tekućine u čašu vode.)* Glè, njekoliko kâpi — razpline se vrlo lako. Gutni — pak će se pričica moja doslovce ovršiti.

Julijo *s užasom.*

Ujače, mene je strah.

Humski.

Ah, dà, Ti si plemić, kad treba poći na utrke, na lov, na bal, u nerazložni dvoboj, kad treba prezirati nauku, izkustvo, priegor — ali inače — pred zakonom smo svi jednaki, pred sudištem — svim zločincem cvatu iste ružice: jednakosti, bratinstva i — jedne tamnice.

Julijo.

Negrdite me. *(Klone.)* Oh, te mjenice.

Humski.

Neima jih. *(Spali mjenice.)* Sad odgovaraj, nisi li krivotvorac?

Julijo.

Sad amo s čašom.

Humski.

Dakle ipak — Ti osjećaš, kamo Te zovu ostanci osti?

Julijo.

Osjećam.

Humski.

Ti biraš smrt tu, slušaj, grozuu smrt?

Julijo.

Prihvaćam napitu zdravicu — a Vi tad recite materi, ne sad, kad budem mrtav, da sam bio ipak dostojan ljubavi njezine. — I Olgi recite — *(Laća se čaše, jak mu ju uzimlje i baci kroz prozor.)*

Julijo *sdvojno.*

Zašto me udarate na takove muke!

PRIZOR DEVETNAESTI.

PRIJAŠNJI i RADOVIĆKA. Zatim JULIJO.

Radovićka *čuvši uzklik Julijev.*

Što si učinio sinu momu, odgovaraj.

Humski.

Sudio sam.

Radovićka

Juliju, koji polu nesviestan leži u naslonjaču.

Oporavi se, sine moj, što će Ti taj tvrdi čovjek? On neima srca, van za uspomene griehâ svojih. Pak on da sudi? Neljuti se, pripoviedala sam mu o neprilikah naših — ali on Ti nesmije, nesmije ničesa spočitati. Ti si moj, uzdigni čelo.

Julijo.

Majko! On je bio grozan — ali pravedan.

Radovićka.

Nije, nije, ja sam ti mati, ja Te ljubim — on Te mrzi.

Humski *gorko.*

Odlazim iz Tvoga doma.

Radovićka.

Idi, ponesi sve što je Tvoje, sve, prekinuti su vezi naši.

Humski *Radovički.*

Olgu mi daj. *(U to dolazi Olga.)*

Radovićka.

Olgo, brat moj polazi, on je bogat, želi se brinut za Vas.

Olga.

Rekao mi je.

Humski *Olgi toplo*

Podji sa mnom, diete!

Radovićka.

Dà, on će Vam bit — otac. Vas jedinu ljubi. Nesustavljam Vas.

Olga.

Vi me odbijate. Vi, dobrotvorka moja.

Radovićka *tiho Olgi.*

Olgo, crni nam se primiču dani, možda nevolja, nemogu Vam osigurati budućnosti. *(Glasnije.)* Ali neodbija Vas srce moje — Vi ste moja, kako god odlučite.

Olga.

Oh, dobra gospodjo! — Hvala Vam, grofe, od srca hvala. Ali Vi, majko moja, Vi ćete me možda trebati — ostajem. *(Zagrle se. Humski odlazi.)*

(Zastor pade.)

ČIN PETI.

Dvorana, kao u trećem i četvrtom činu, bez slikarskoga kavaleta.

PRIZOR PRVI.

RADOVIĆKA i OLGA.

Olga.

Grofice, Bog će dati —

Radovićka *smijuć se gorko.*

Da nam zlatna mana padne iz oblakâ?

Olga.

Doniet će Vam Julijo utješnih glasâ.

Radovićka.

Nevarajmo se, diete. Danas sedam danâ — prodaja. Schleichu smo u rukû.

Olga.

Ali brat Vaš —

Radovićka.

Kako me je ostavio, za srce ujio — njegove se ruke nećemo hvatati, tako mi poštenja.

Olga *sama s sobom.*

Oh, da zna, što sam učinila!

Radovićka.

Ali Vi ga morate ljubiti. Zašto se neodazvaste pozivu? Kći biste mu bila.

Olga.

Hvala Vam, što ste mi dozvolili, da uztrajem uz Vas. Nije li Julijo težku bolest prebolio?

Radovićka.

Što bi bila ja sáma, bez Vas —

Olga.

Toliko mu je ona poplava razrušila nadâ —

Radovićka.

On se je i o Vas ogriešio. Nije li mu to bilo neprestano divlje maštanje u vrućici? *(Uzdahne, odlazi.)*

PRIZOR DRUGI.

OLGA sáma.

Ogriešio se je — a ja sam mu oprostila, ali ljubavi mu sačuvala nisam. Nijednoga atoma onoga žarkoga osjećaja neima ovdje za njega, za kojim sam čeznula, a kojega bi se bila odrekla, ali uz cienu života, patnjami razrovana. A sad, kad je on sam sliku svoju u srcu mojem izbrisao, blagoslivljem njegovu ruku. Ne on, ne on. *(Stanka)* — Kako sam onoga dana naprezala oko, da probije oblake sumnje, zlobe, divlje strasti, pak kako mi se je vid odmorio na svietloj prikazi vjere, dobrote, priegora!

PRIZOR TREĆI.

OLGA. MARKO ulazi. Napokon JULIJO.

Olga *sama s sobom.*

On je, on. *(Glasno.)* Dobro došli!

Marko *rukuje se.*

Julija još neima?

Olga.

Neima još. Nebijaste li s njim u gradu?

Marko.

Pred dva dana.

Olga.

Nadate li se?

Marko.

Već je sedmi obrok kamatâ na dugu!

Olga.

Jer je razsipao novac — s onom ženom.

Marko.

On je dobroćudan —

Olga.

Zaman Vam je obrana, plemeniti prijatelju, zaman. Sad mi je nestalo obmane — ona ga je za zlato ljubila. A zloću takove žene postavio je on na vagu prema srcu mojemu, pak ono jedno perce klevete prevagnulo je i pogled moj i rieč moju i suzu moju — prevagnulo je mene.

Marko.

Zaboravite! On se je preobrazio.

Olga.

Prekasno.

Marko.

Doista prekasno. Po gotovu sad više pomoći neima. Rozgonyi —

Olga.

Što je s njim?

Marko.

Pogibè u ludu dvoboju.

Olga.

Bože sveti!

Marko.

Julijo i pokojnik podpisivali su si, žirirali mjenicâ, na ogromne svote — sve pada na Radovića.

Olga *tiho.*

Uzdajem se ipak — u grofa.

Marko.

Samo ako ga zateče Vaše pismo. Znate, da bludi svietom. *(Stanka.)* Olgo, Vam za volju učinit će on sve. *(Stanka.)* Olgo, priznat ću Vam, kad ono bijaše odavde otišao, naručio je meni, da nad Vami bdijem.

Olga.

Vam? Kako ću sad mirno sniti!

Marko.

Vi me prihvaćate —

Olga.

Niste li mi spasili više od života, vjeru u poštenje, u mužku čast, Vi, Vi, Marko —

Marko *bori se s sobom.*

Olgo — *(Stanka.)*

Olga.

Recite, govorite još, Vi zaštitniče moj!

Julijo

ulazi, čuje zadnje rieči, sam s sobom.

Kako ga ljubi.

PRIZOR ČETVRTI.

OLGA, MARKO i JULIJO.

Marko *Juliju.*

Kakove nosiš viesti?

Julijo

rukujuć se s Markom, naklanja se Olgi.

Zle! Što će mati moja!

Olga.

Neutrnite joj svake iskre nade.

Marko.

Nekloni duhom. Pripravit ćemo mater —

(Marko i Olga odlaze.)

Julijo *sám, gleda za odlazećimi.*

Izgubio sam ju onoga dana — a stekao ju je —
ı. Pak ipak gine, mûčeć. Nebih li mu doviknuo: „ta
ıa Te ljubi“? Male rieči, ali meni znače vječan priegor.
ɜaci se u naslonjač.)

PRIZOR PETI.

JULIJO. MARKO ulazi.

Marko.

Neidi još k materi.

Julijo.

Nenosim i onako ništa do sdvojnosti.

Marko.

Sve dakle zaman?

Julijo.

Sad je Limpergova svojta na vlasti, svagdje mi
zajazila pripomoć.

Marko.

Mrzili su Ti i otca.

Julijo.

Dodji, kamo hoćeš, njihova sduha! Nemogah do-
iti zajma.

Marko.

Srotiše se s Schleichom, da si podiele odoru —

Julijo.

Svejedno — pomoći neima i onako, odkad je pao
ozgonyi. Kako je sretan!

Marko *toplo.*

Julijo, Ti poznaš moj imetak. Ako misliš
se što dalo učiniti — reci.

Julijo.

Nisi li već više učinio, nego Ti dosižu sile?
ne, da se uništiš sám, ponora ovoga ipak nebi zap
— Mene pusti. O Tebi nješto. — Ovaj čas izabir
Ravnu. Zašto nisi ondje?

Marko.

Neimam volje — ničemu. Ti padaš, potomak t
kova roda. Kako to tišti!

Julijo.

Ali ja sam bio u Ravnu. Ja sam govorio za T
Molim Te, Limpergovi potiskuju ovoga Bercia — d
on zastupa kotar! Sramota!

Marko *tronut.*

Ti se za javnu stvar, za me, brineš sada —

Julijo.

Kad će eto obitelj Radovićeva bit izčupana iz ove svete zemlje.

Marko.

Nesreća je prevelika, nevjerujem —

Julijo.

Pak ipak! *(Stanka.)* Ali Ti, Ti ćeš danas pobiediti, Ti imaš ovršiti zadaćâ.

Marko.

Čekale su tebe.

Julijo.

Mene! Da mi je bilo živjeti prije tri sto godinâ! I ja bih bio umio zatvorit se s kmeti u staru kulu, podpalit bačve praha ter se dignut s družbom i neprijateljem pod oblake. To bi bile zadaće za me!

Marko.

Ali i sad —

Julijo *prekida ga.*

Sada? Vidiš, kakov sam. Ali Ti, Ti si drugčiji, a a, propalica, nagradit ću Te za to darom, za koji će Ti zavidjeti angjeli.

Marko.

Što hoćeš reći?

Julijo.

Dragi kamen, štono sam ga odbacio, Tebi je na lohvatu. Sliepče, Olga čezne za Tobom.

Marko.

Nemože biti, ona mi je zahvalna — ali da me jubi; kakov sam ja, kakova je ona!

Julijo.

Strašivice, jednu rieč joj reci —

Marko.

Nesmijem.

Julijo.

Ali ja, ja smijem. *(Hoće da otidje.)*

Marko
prima ga za ruku, iduć za njim.

Ti, oh, Ti zlatno srce, pak Ti to meni veliš! Ali još ne, još ne. *(Odlaze obojica.)*

PRIZOR ŠESTI.

SCHLEICH i JANKO. Zatim RADOVIĆKA.

Janko *na vratih.*

Gospodja grofica neprima.

Schleich *riva ga na stranu.*

Nebudi bezobrazan. Najavi samo Schleicha — vlastelina. *(Janko odlazi mrmljajuć.)* To bi mi još trebalo, a

cielo je Podolje ovdje. *(Udara se po žepu.)* Do sedam danâ, prvi put, drugi put i — treći put. Gospodin vlastelin Schleich je dostalac. *(Razgleda pokućtvo.)* Stare garniture moraju van. Slike pradjedovâ *(smije se),* nek si ih odnesu. Ali okviri — liepo starinsko djelo — ostaju.

Radovićka *ulazi.*

Vi biste želili? *(Nudi sjesti.)*

Schleich.

Dražba je pred vrati — a Schleich je dobroćudan čovjek —

Radovićka.

Vi biste želili?

Schleich *sam s sobom.*

Kako puše — uf! *(Glasno.)* Ako se nedogodi čudo, bit ću ja poslije dražbe ovdje gospodar. Sigurno znate, da sam morao prekupiti sve mjenice pokojnoga Rozgonyia?

Radovićka.

Vi biste želili?

Schleich.

Ja ću dakle biti vlastelin. Imam sina Morica, sad je kod kuće Meseritzer & Comp., kavalir, pravi kavalir, on jaše — kod zadnje utrke pao je s Violantom u grabu. — On će voditi gospodarstvo.

Radovićka.

Nerazumijem?

Schleich.

Ja sam fin čovjek, sva me okolica štuje. Kad je ono bio posljednji put glad, poklonio sam narodu kukuruz — samo za jedan for. po vagan skuplje od tržištne ciene. Čovjek mora biti milosrdan.

Radovićka.

Budite to i meni — skratite razgovor.

Schleich.

Ja sam dobar s Limpergom, on je veliki mogućnik, ali i Vi imate visokih koneksijâ. *(Tiho.)* Meni će majur u Otoku biti od ruke, liepe njive i sjenokoše, gospodin sin treba zanimanja, Vi, grofice, zaklona. Preporučite me, dopomognite mi do plemstva — majur Vam je na dispoziciju

Radovićka *gnjevno.*

Idite.

Schleich.

Na majuru je štala, ja ću ju dati prenapraviti za stan —

Radovićka *sdvojno.*

Sine moj, sve sbog Tebe, a od nikud pomoći!

PRIZOR SEDMI.

RADOVIĆKA i SCHLEICH. HUMSKI ulazi.

Radovićka
objimlje Humskoga u naručaj.

Brate! Izbavi me toga bezobraznika.

Humski.

Pašče jedno!

Schleich *skriva se za stol.*

Gospodine grofe! Ja sam prenotiran, hipoteciran, intabuliran, asekuriran na ovom imanju.

Humski *nješto mirniji.*

Izdiri!

Schleich.

Napokon, ja hoću svoj novac.

Humski *dobaci mu pismo.*

Čitaj!

Schleich *pogleda.*

List od odvjetnika. Namireno sve. Dražbe neće biti. *(Sám s sobom.)* Tko bi si mislio, da će se ovaj grubijan ipak sa sestrom izmiriti. *(Glasno.)* Sluga sam najpokorniji. *(Humski mu pokazuje prstom, da odlazi.)*

Schleich
odlazi, ali se taj čas vraća, otvarajuć vrata.

Što je s troškom odvjetničkim?

Humski *korači prema njemu.*

Schleich.

Idem, idem! Taj bi me zadavio. *(Odlazi.)*

PRIZOR OSMI.

RADOVIĆKA i HUMSKI. Zatim JULIJO.

Humski.

A Ti mi nisi odkrila svega, dala si mi otići!

Radovićka.

Negovori o tom! Spasio si me, neuprošen spasio.

Humski.

Olga, Olga — ne ja.

Radovićka.

Ona Ti je javila?

Humski.

Dà, sestro, kćerka moja, kćerka Tvoja!

Julijo *ulazi, stane mučeć.*

Humski.

Nećače, pristupi. Neplaši se ničesa više.

Julijo.

Mati je dakle — ?

Humski.

Sestra moja!

Julijo
približava se Humskomu, sustaje.

Majko, ostavi nas na samu.
(Radovićka odlazi.)

Julijo.

Smijem li Vam pogledat u oči?

Humski.

Prošlost Ti je izbrisana.

Julijo.

Hvala, ujače, hvala! Sad Vas smijem zamoliti — za našu Olgu.

Humski.

Nemože biti —

Julijo.

Neplašite se, ne za se. Ali Marko — on ju ljubi.

Humski.

Pobratimov sin? Taj junak, ali ljubi li ga ona —

Julijo.

Od žudnje gori, a on nesluti, mûči, ona čeka, mûči. Ja htjedoh prekinuti mûk — ali nisam mogao.

Humski.

Ja ću dakle reći! *(Stanka.)* Ali ako se varaš?

Julijo.

Bi li toliko patio? *(Marko ulazi.)*

Humski.

Marko! *(Ide mu u susret, rukuju se.)*

Marko.

U dobri čas. *(Julijo odlazi.)*

PRIZOR DEVETI.

HUMSKI i MARKO.

Humski.

Što radi šticenica — Vaša?

Marko.

Blagoslov sije. Svim je ona nam bila angjeo tješitelj — a meni, grofe —

Humski.

Ah, Vi ju ljubite! Neporecite, ne! I mojemu je srcu tako bliza. Vidjte, Marko, sviet me krivo sudi. Tvrd sam, čudan, polomljenih krilâ — ali štujem plemenit polet, junački zanos. Vi ste Olge dostojni, Vi biste umjeli skupa revnovati, nadati se za otačbinu —

Marko.

I kako joj je Olga vjerna kći!

Humski.

I ja sam ju žarko ljubio, majku našu. Ali zamrzio sam — ne otačbinu ne, već nevriednu djecu njezinu. Otišao sam. Imao sam krivo — borbe se hoće, ne biega! Sad to osjećam; — gledajuć kako nastojite Vi, razpirit ću si zapretan plamen ljubavi za dom, Vi mi vraćate uzdanje, Vi.

Marko.

Smućuje me dobrohotnost Vaša. Ali kako me precienjujete! U mene snage nije — a toliko potrebâ. Kud oko siže, nužda. *(Pristupa k prozoru.)* Obazrite se po tih krajih — raj. Ali ja sam mu zašao u zakutke, tomu raju, pak sam se spoticao o nevolju, ugledao sam golotinju, plakao sam, osjećajuć s nevoljnici. glad, grofe, ljutu glad. A uza to taj mukotrpni mûk, a nikoga, da se sagne, žrtve nehajstva utješi, pridigne, okriepi. — Pak tamo za obzorjem teče Somina, iz nje se diže ta siva pruga. Kako krasno, je li? Odatle, grofe, pruža smrt

tudene ruke, grabi mi djecu, djecu naroda moga. A ja sjećam, grofe, dalo bi se pomoći. Probdio sam razmišljajuć mnogu noć, iztražio sam, korist bi bila, kakov prevrat u vem životu puka! Znam, opet znam, a neimam čim!

Humski *zanosno.*

Imat ćeš, Marko! Izumire mi ime. Sam si i Ti. Jz ime svoje prisloni tih šest slovâ: Humski — posinak ni budi.

Marko.

Grofe — otče. Ali Julijo da mi bude brat —

Humski.

Dà, dà, imat ćeš i otca i mater — i brata, ali, što e više, imat ćeš biće, koje će pomagati blažiti nevolju, kojemu će zasjati suza radosti, kad ugleda prve lati na polju, Tvojim umom zasijanu. Olga bit će Tvoja, sine! *(Sám s sobom)* Varakam te, prieka kobi, bit će ipak i moja, moja! *(Čuje se glasba i vika: „živio Banković".)*

PRIZOR DESETI.

HUMSKI i MARKO. Zatim SVOJIĆ, RADOVIĆKA, OLGA, JULIJO i BERCI.

Humski.

Što to znači?

Svojić *ulazi.*

Mi smo Vas ipak izabrali, htjeli Vi, nehtjeli. *(Odozdo kliču: „živio Banković".)* Vi ste naš!

Marko *zagrli Svojića.*

Do smrti Vaš. Lako je sada primiti, on je za mnom — grof Ivan. *(Medjutim dolaze na pobočna vrata Radovićka, Olga, Julijo, a na ulazna vrata Berci.)*

Humski
glasno svim, predstavljajuć Marka.

Evo mi posinka! Julijo, ogrli brata!

Svojić.

Boljega Vam nebi vila rodila. *(S Markom se rukuju, Humski razgovara tiho s Radovićkom.)*

Berci.

Čestitam. Faraminozan dan. U politici neprijatelji, u družtvu, per tu, intimni — tako mi reče Pepi, ja se držim toga. Propao sam, *(Marku)* neima zamjere. *(Svojiću.)* Ali Vi bi bili mogli strože paziti na red medju izbornici. Škandal, kad sam ja stupio na biralište, smijali su se u sav glas.

Svojić.

Bješe Vam se omaškarati.

Berci *smije se.*

Hà, hà. *(Sam s sobom.)* Joj, kako je bedast — i bezobrazan. Reći ću ja Pepiu, toga načelnika moramo — *(Glasno.)* Grofice, grofe, dragi Marko, Julijo *(dieli jim karte)* — ovo Vam je za me utjeha. *(Čita jednu takovu kartu:)*

„Albert de Bouquoy, nasljedni gospodar dobarâ
„Konjsko i Cuckovac, i Amalija plemenita Zubatić od
„Babina-zuba — zaručeni.“

Svi.

Čestitamo.

Svojić.

Zašto ste nasljedni gospodar, to znam. Nasliedili ste ta selišta od onoga, koji ih je prodao. Ali odakle de Bouquoy?

Berci.

Što Vas to spada? *(Sam s sobom.)* Stekliš! *(Prepire se potiho s načelnikom, uz živahnu mimiku.)*

Humski,
koji je dosad sa sestrom tiho razgovarao, glasno.

Sestro — gospodjo Radovićka, za posinka svoga, Marka, molim u Vas ruku Vaše miljenice —

Radovićka *polušaljivo.*

Pitajte ju, je li joj s voljom? Nuder, Marko — *(Marko, smeten mûči.)*

Olga *Radovićki toplo.*

Kad on još uviek mûči!

Marko *razblažen.*

Olgo, moja, dakle moja. *(Ljubi joj ruku, svi čestitaju.)*

Olga.

Grofice, grofe — Julijo! *(Pruža Juliju ruku.)*

Julijo.

Sada barem —

Olga.

Markova zaručnica smije zaboraviti — sve! *(Sklapa ruke.)* Kako sam blažena! Otče, mamo, da Vam se je bilo dočekati ovoga časa! *(Marku.)* Zar ne, Marko, prvi put naš bit će pod Velebit, da im se pomolimo na grobu?

Humski *sam s sobom.*

I opet mi ju otimlješ, sjeno pokojnikova! *(Glasno.)* Što imaš za me, diete, snaho moja? *(Olga priskoči k njemu i ogrli ga.)*

Humski.

Sad bih mogao prestat živjeti!

Julijo
privija se uz mater, glasno.

A što ću ja?

Humski *svečano.*

Ti počmi živjeti!

(Zastor pade.)

Izdanja god. 1879.

24. ***Fénelon**: Zgode Telemaka. (Zab. knj. XXIX do XXXIII) for. 1.—
25. ***Jurković**: Dramatička djela, svezak II. (Zabavna knjižnica XXXIV.—XXXV.) . . . . „ —.50
26. ***De Amicis**: Slike iz vojničkog života. (Zabavna knjižnica XXXVI.—XXXVII.) . . . . „ —.50
27. **Smičiklas**: Poviest hrvatska, dio. II. (Pouč. knjiž. V) . . . „ 2.60
28. ***Tomić**: Zmaj od Bosne. (Zab. knj. XXXVIII—XXXIX.) . „ —.50
29. ***Šenoa**: Prosjak Luka. (Zab. knj. XL—XLI.) . . . . . „ —.50
30. **Irving**: Izabrane crtice, II. svezak. (Zab. knj. XLII.) . . „ —.25
31. ***Lopašić**: Karlovac. (Poučna knjižnica VI.) . . . . „ 1.50

Izdanja god. 1880.

32. ***Kišpatić**: Slike iz geologije (Poučna knjiž. VII.) . . . . for. 1.50
33. ***Lorković**: Razgovori o nar. gospodarstvu . . . . „ 1.—
34. **Vraz Stanko**: Izabrane pjesme. S uvodom *Fr. Markovića* . „ 1.80
Liepo u v e z a n e u platno sa zlatorezom . . . . „ 2.80
35. **Jurković**: Sabrane pripoviesti. I. svezak (Zabav. knjižnica XLIII—XLV) . . . . for. —.75
36. ***Sienkiewicz**: Hania. Pripoviest. (Zabav. knjižnica XLVI do XLVII.) . . . . „ —.50
37. **Puškin**: Evgenij Onjegin. Preveo *Ivan Trnski* (Zab. knj. XLVIII.—L.) . . . . „ —.75
38. **Cantù**: Zdrav razum i pošteno srdce. Preradio *Ivan Despot* „ 1.50

Izdanja god. 1881.

39. **Šulek**: Lučba za svakoga (Poučn. knj. VIII) . . . . . . for. 2.—
40. **Duruy**: Poviest grčka. Preveo i popunio *Petar Tomić*. (Svjetske poviesti knj. II.) . . . . „ 2.50
41. **Jurković**: Sabrane pripoviesti. II. svezak (Zab. knjižnica LI.—LIII.) . . . . „ —.75
42. **Miler**: Cvieta i Miljenko. Tragedija. (Zabav. knj. LIV.—LV.) „ —.50
43. **Šenoa**: Izabrane pjesme. S uvodom *Fr. Markovića*. . . . „ 1.80

Izdanja god. 1882.

44. **Becić**: Zavjet. Pripoviest iz krajiškoga života. (Zab. knj. LVI—LVIII.) . . . . for. —.75
45. **Turgenjev**: Klara Milićeva. Pripoviest. Preveo s ruskoga i uvodom popratio *Josip Miškatović* (Zab. knj. LIX—LX) . „ —.50
46. **Kraszewski**: Kolibar. Pripoviest iz života. Preveo s poljskoga i životopisom piščevim popratio *Aleksandro Tomić* (Zab. knj. LXI—LXII.) . . . . „ —.50
47. **Smičiklas**: Poviest Hrvatska. Dio prvi. (Poučna knj. IV.) „ 3.80
48. **Tomić**: Komedije, svezak II. (Zab. knj. LXIII—LXV.) . „ —.75
49. **Novovjeki izumi** u znanosti, obrtu i trgovini. Knjiga prva „ 2.50

Izdanja god. 1883.

50. **Maspero.** Poviest iztočnih naroda. Preveo *Gavro Manojlović.* (Svjetske poviesti knj. I.) . . . . for. 2.—
51. **Novovjeki izumi** u znanosti, obrtu i trgovini. Knjiga druga „ 3.—
52. **Lorković.** Žena u kući i u družtvu . . . . „ —.80
53. **Šenoa.** Sabrane pripoviesti. Svezak prvi . . . . „ 1.50
54. **Marković.** Iz mladih dana. Pjesme izvorne i prevedene. (Zab knj. LXVI—LXVIII) . . . . „ —.75
55. **Sisolski.** Gospodja Sabina. Roman. (Zab. knj. LXIX—LXXII) „ 1.—
56. **Mažuranić.** Grof Ivan. Igrokaz u pet čina. (Zabavna knj. LXXIII—LXXIV) . . . . „ —50

U nakladi „Matice Hrvatske“ su kao družtvene „nakladnine“ takodjer izašle sliedeće knjige:

I. Prievodi grčkih i rimskih klasika. Izdaje „Matica Hrvatska“.

1. **Homer.** Odysseja. Preveo, uvod napisao i tumač dodao *Tomo Maretić.* Zagreb. 1882. 8°.
   Ciena za članove „Matice“ . . . . . . for. 1.—
   Knjižarska ciena . . . . „ 1.50
2. **Sallustij** C. G. Knjiga o Catilininoj uroti i Jugurthinom ratu. Preveo i uvodom popratio *Ad. Veber.* Zagreb. 1882. 8°.
   Ciena za članove „Matice“ . . . . . . for. —.40
   Knjižarska ciena . . . . „ —.60
3. **Homer:** Iliada. Preveo i tumač dodao *Tomo Maretić.* Zagreb 1883. 8°.
   Ciena za članove „Matice“ . . . . . . „ 1.—
   Knjižarska ciena . . . . „ 1.50

II. Hrvatske skladbe. Izdala „Matica Hrvatska“.

1. **Zajc:** Sbirka pjesama (XXIV.) za jedan glas uz pratnju glasovira. Zagreb. 1883. 4°.
   Ciena za članove „Matice“ . . . . . . for. 1.—
   Knjižarska ciena . . . . „ 1.50

☛ *Ostale nakladom „Matice“ izašle knjige, kao i one, koje su ovdje zviezdicom (*) označene, već su razprodane, te se nemogu dobiti.*

Razpačanje „Matičinih“ knjiga povjereno je sveučilištnoj knjižari **Franje Županа (Albrecht i Fiedler) u Zagrebu.**

891.83 M476g
3 5556 008 708 786

